KLASSIEKEN VAN DE LATE OUDHEID • GEÏLLUSTREERDE UITGAVE

Het leven van Sint-Maarten

De vita beati Martini

Sulpicius Severus

Volledige uitgave in hedendaags Nederlands, met historische context door de verteller en 14 illustraties

Inhoud

Inleiding Openingswoord van de verteller: de man achter de legende 5

Opdrachtbrief Brief van de auteur aan zijn vriend Desiderius over het leven van Sint-Maarten 7

Hoofdstuk I Waarom een heilig leven meer waard is dan de roem van Hector of Socrates 9

Hoofdstuk II Van Pannonië naar Italië: de jongen die naar de kerk wegliep en in ketenen naar het leger werd gebracht 12

Hoofdstuk III De mantel die bij de poorten van Amiens in tweeën werd gesneden en het visioen van Christus 15

Hoofdstuk IV Oog in oog met Julianus in Worms: “Ik ben een soldaat van Christus; ik mag niet vechten” 18

Hoofdstuk V De heilige Hilarius van Poitiers, het ambt van exorcist en de hinderlaag van de rovers in de Alpen 21

Hoofdstuk VI De ontmoeting met de Duivel onderweg, de openbare geseling en het gif op het eiland Gallinara 23

Hoofdstuk VII Het klooster van Ligugé en het eerste wonder: de catechumeen die weer tot leven kwam 25

Hoofdstuk VIII De jonge slaaf van Lupicinus van de dood gered 28

Hoofdstuk IX De “ontvoering” om hem bisschop van Tours te maken en de vernedering van bisschop Defensor 29

Hoofdstuk X De bisschop die in een houten hut woonde: de stichting van Marmoutier 32

Hoofdstuk XI De valse martelaar ontmaskerd: de geest van de misdadiger naast het altaar 35

Hoofdstuk XII De heidense begrafenisstoet die midden in het veld verstijfde 36

Hoofdstuk XIII De uitdaging van de heilige pijnboom: vastgebonden onder de vallende boom 38

Hoofdstuk XIV Het vuur dat tegen de wind in terugweek en de twee gewapende engelen in Levroux 41

Hoofdstuk XV De ontblote hals voor het zwaard in het land van de Aeduers 43

Hoofdstuk XVI Het verlamde meisje dat in Trier met gezegende olie werd genezen 45

Hoofdstuk XVII De oud-proconsul Tetradius en de vingers van Martinus in de mond van een bezetene 47

Hoofdstuk XVIII Het valse gerucht over de inval van de barbaren, de kus voor de melaatse in Parijs en de draden van de tuniek 49

Hoofdstuk XIX De brief die de dochter van Arborius genas, de ogen van Paulinus van Nola en de val van de trap 51

Hoofdstuk XX Het banket van keizer Magnus Maximus: de beker ging eerder naar de priester dan naar de keizer 53

Hoofdstuk XXI Gesprekken met de engelen en de Duivel met de bebloede ossenhoorn 57

Hoofdstuk XXII De vermommingen als Jupiter, Mercurius en Venus – en de belofte van vergeving aan de Duivel zelf 58

Hoofdstuk XXIII Het verhaal van Clarus, de valse profeet Anatolius en de tuniek die in rook opging 60

Hoofdstuk XXIV De valse Christussen in Hispania en de Duivel verkleed als keizer: “Ik zal Christus niet herkennen zonder de tekenen van het kruis” 63

Hoofdstuk XXV Het bezoek van de auteur aan Sint-Maarten: de bisschop die de voeten van zijn biograaf waste 66

Hoofdstuk XXVI Het innerlijke portret: het aambeeld van de smid en zijn geduld met zijn eigen priesters 69

Hoofdstuk XXVII Slot: een stralend gezicht en het antwoord aan de afgunstige bisschoppen 71

Epiloog van de verteller Wat er daarna gebeurde: de dood van Sint-Maarten en de oorsprong van 11 november 73

Over deze uitgave 75

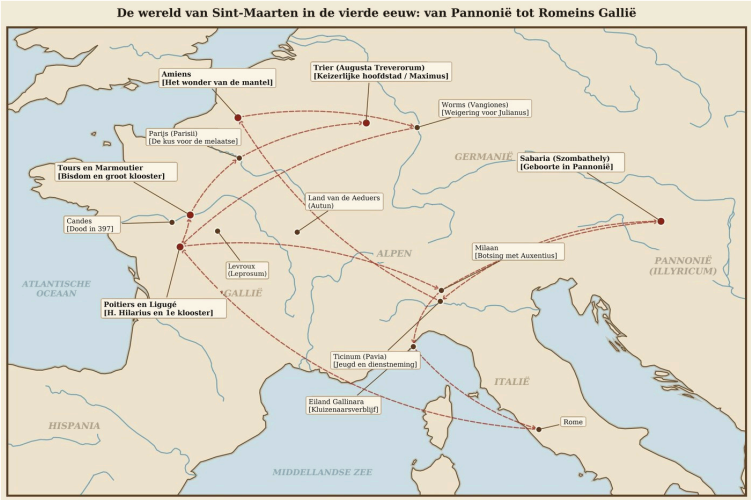
INLEIDING

Openingswoord van de verteller: de man achter de legende

In een groot deel van Europa hoeft het maar 11 november te worden of de naam Sint-Maarten duikt weer op in het dagelijks gesprek, en met hem de geur van gepofte kastanjes, de nieuwe wijn, de lampionoptochten en die zachte, zonnige dagen buiten het seizoen die zoveel volken de "sint-maartenszomer" noemen. Bijna iedereen kent het beeld van de jonge Romeinse soldaat te paard die op een ijskoude winterdag zijn mantel met zijn zwaard in tweeën sneed om er een bedelaar in te wikkelen die rilde van de kou.

Wat maar weinig mensen weten, is dat de heilige Martinus van Tours (ca. 316/336 – 397 n.Chr.) geen vage figuur uit een middeleeuwse legende is. Integendeel: hij is een van de best gedocumenteerde persoonlijkheden van het late Romeinse Rijk. Zijn biografie – *Het leven van Sint-Maarten* (*De vita beati Martini*) – werd geschreven toen hij nog leefde, door een man die hem persoonlijk kende, bij hem aan tafel at en lange gesprekken met hem voerde: **Sulpicius Severus**.

Sulpicius Severus (ca. 363 – ca. 425) was een briljant advocaat, een vermaard redenaar en een aristocraat uit Aquitanië, in het zuidwesten van het huidige Frankrijk. Toen hij rond 396 besloot dit boek te schrijven, maakte het West-Romeinse Rijk een diepgaande verandering door. Het christendom was geen vervolgde godsdienst meer en was het officiële geloof van de keizers geworden; in de steden kwamen er steeds meer invloedrijke bisschoppen, in zijde gekleed en gewend om aan het hof te dineren, terwijl de plattelandsbevolking in de dorpen (*pagi*) heilige bomen en de oude Keltisch-Romeinse goden bleef vereren.

Historische kaart: de wereld van Sint-Maarten in de vierde eeuw – van zijn geboorteplaats Sabaria (Pannonië) en zijn jeugd als soldaat in Ticinum, Amiens en Worms tot de kloosters van Ligugé en Marmoutier en het bisdom Tours.

Midden in die veranderende wereld was Martinus voor de elite een regelrecht schandaal: een voormalig officier van de keizerlijke garde die weigerde te vechten, oog in oog met de latere keizer Julianus; die door het volk met een list werd meegevoerd om bisschop van Tours te worden, maar er nooit mee instemde in een bisschoppelijk paleis te wonen en de voorkeur gaf aan een houten hut en een ruwe tuniek van kameelhaar. Hij was een man die melaatsen kuste bij de poorten van Parijs, in Trier keizers trotseerde, bedriegers ontmaskerde en zelfs de strengste theologen schokte door te zeggen dat God ook de Duivel zelf zou vergeven als die in staat was berouw te tonen.

In deze uitgave is de volledige tekst van Sulpicius Severus herschreven in **helder, natuurlijk, hedendaags Nederlands**, waarbij elke episode en elk detail van het Latijnse origineel trouw bewaard is gebleven. Aan het einde van elk hoofdstuk schuif ik als verteller bij je aan om uitleg te geven over Romeinse militaire gebruiken, de geografie

van die tijd, de politieke achtergrond en de cultuur van de vierde eeuw – details die voor de lezers in Sulpicius' tijd vanzelfsprekend waren, maar die ons nu enorm helpen om de buitengewone kracht van dit verhaal te begrijpen.

OPDRACHTBRIEF

Brief van de auteur aan zijn vriend Desiderius over het leven van Sint-Maarten

Severus groet zijn dierbare broeder Desiderius van harte.

Mijn broeder en goede vriend, ik had besloten dit boekje dat ik over het leven van de heilige Martinus heb geschreven in een la te bewaren, opgesloten binnen de vier muren van mijn eigen huis. Onzeker als ik van nature ben, wilde ik mezelf de kritiek van de mensen besparen. Ik was bang – en ik denk nog steeds dat het zo zal gaan – dat mijn onbeholpen manier van schrijven de lezers zou tegenstaan en dat iedereen me zou verwijten dat ik het lef had gehad een onderwerp aan te pakken dat schrijvers van een heel ander kaliber verdiende. Maar je hebt zo bij me aangedrongen dat ik het niet over mijn hart kon verkrijgen nee te zeggen. Wat zou ik per slot van rekening niet doen voor onze vriendschap, zelfs als mijn reputatie op het spel staat?

Daarom heb ik je dit boekje toevertrouwd, in vertrouwen op je belofte dat je het aan niemand anders laat zien. Toch beken ik dat ik vrees dat juist jij de deur naar de wereld voor het boek zult openzetten – en als het eenmaal buiten is, valt het niet meer terug te roepen.

Als dat gebeurt en je merkt dat sommige mensen het beginnen te lezen, vraag hun dan alsjeblieft om meer gewicht toe te kennen aan de gebeurtenissen dan aan de stijl, en om geduld te hebben als een minder elegante zin hun onaangenaam in de oren klinkt; het Koninkrijk van

God berust immers niet op de kunst van het mooi spreken, maar op het geloof. Laten ze ook bedenken dat de redding van de wereld niet door grote redenaars is verkondigd, maar door vissers – al had God het, als Hij had gevonden dat het ergens toe diende, heel goed ook door redenaars kunnen laten doen.

De waarheid is dat ik, toen ik besloot aan het werk te gaan omdat het me onvergeeflijk leek de kwaliteiten van zo'n buitengewoon man in de vergetelheid te laten raken, mezelf beloofde me niet te schamen als er een grammaticale fout doorheen zou glippen. Ik ben nooit een groot kenner van de letteren geweest en zelfs het weinige dat ik ooit heb geleerd, ben ik na zoveel jaren door gebrek aan oefening weer vergeten.

Maar om me de last te besparen dat ik me moet verantwoorden: als je het boek toch wilt uitgeven, wis dan mijn naam uit. Je hoeft alleen maar de ondertekening van het eerste blad te krabben, zodat de bladzijde zwijgt – of beter gezegd, en dat is het enige wat ertoe doet: laat het boek alleen spreken over het verhaal dat het vertelt en laat het zwijgen over de naam van de man die het schreef.

Context van de verteller: de valse bescheidenheid van een groot advocaat en "afgekrabde" boeken

Laten we ons niet om de tuin laten leiden door de literaire bescheidenheid van Sulpicius Severus! Wanneer hij zich verontschuldigt voor zijn "onbeholpen manier van schrijven" en voor mogelijke "grammaticale fouten" (*soloecismi*), gebruikt hij een klassieke techniek uit de Romeinse welsprekendheid die *captatio benevolentiae* heet – de kunst om de sympathie van de lezer te winnen door nederigheid voor te wenden. In werkelijkheid was Sulpicius een van de meest ontwikkelde juristen en auteurs van Romeins Gallië, zozeer dat de humanisten van de renaissance hem om de kwaliteit van zijn Latijn de "christelijke Sallustius" noemden.

Toch ging er achter deze woorden een heel reëel debat schuil: aan het eind van de vierde eeuw keek de Romeinse elite, gevormd op de klassieke scholen, neer op de teksten van de Bijbel, omdat die in eenvoudig, direct Latijn

geschreven waren, ver verwijderd van het verfijnde proza van Cicero. Door eraan te herinneren dat het evangelie "niet door grote redenaars, maar door vissers" is verkondigd, betoogt Sulpicius dat historische en geestelijke waarheid veel zwaarder weegt dan literaire schittering.

Let ook op het praktische detail aan het slot van de brief: *"je hoeft alleen maar de ondertekening van het eerste blad te krabben"* (*titulum fronti erade*). In de late oudheid bestond de boekdrukkunst nog niet; een boek uitgeven betekende dat je een handschrift op perkament naar een vriend met goede connecties stuurde – hier Desiderius, ook een christelijke aristocraat uit Aquitanië – zodat de kopiisten van zijn huishouding nieuwe afschriften konden maken. Omdat perkament (bewerkte dierenhuid) duur en heel sterk was, wiste je de naam van de auteur letterlijk uit door de droge inkt weg te krabben met een mesje of een puimsteen. Natuurlijk krabde Desiderius helemaal geen naam weg: hij verspreidde het boek wijd en zijd, en het werk werd de eerste grote bestseller van de westerse christelijke literatuur!

HOOFDSTUK I

Waarom een heilig leven meer waard is dan de roem van Hector of Socrates

Veel mensen, geobsedeerd door wereldse studie en het verlangen naar aanzien, hebben zichzelf wijsgemaakt dat ze hun eigen naam onsterfelijk konden maken door de biografie van beroemde figuren te schrijven. Het is waar dat die inspanning hun geen eeuwigheid heeft opgeleverd, maar ze bracht hun wel iets van wat ze zochten: aan de ene kant lieten ze een naam achter die in de wereld herinnerd wordt, hoe weinig dat ook waard is; aan de andere kant wekten ze, door het leven van opmerkelijke mannen te vertellen, bij hun lezers een groot verlangen om die voorbeelden te volgen. Alleen was dit alles van geen enkel nut om het werkelijk gelukkige en eeuwige leven te bereiken.

Wat hebben ze uiteindelijk gehad aan de roem van hun boeken, die gedoemd is samen met deze wereld te verdwijnen? En wat hebben latere generaties eraan gehad om te lezen over de veldslagen van Hector of de filosofische gesprekken van Socrates? Hen willen navolgen is al dwaas genoeg; je niet krachtig tegen die ideeën verzetten is pure waanzin. Omdat ze het menselijk leven alleen afmaten aan wat hier op aarde wordt gedaan, vestigden ze hun hoop op legenden en leverden ze hun ziel uit aan het graf. Ze geloofden dat het genoeg was om voort te leven in de herinnering van de mensen, terwijl het ware doel van een mens zou moeten zijn het eeuwige leven te zoeken, niet eeuwige roem – iets wat je niet wint door te schrijven, oorlog te voeren of te filosoferen, maar door oprecht, goed en trouw aan God te leven.

Die vergissing, via boeken van generatie op generatie doorgegeven, was zo machtig dat ze heel veel mensen ertoe bracht nu eens die lege filosofie, dan weer dat valse ideaal van krijgshaftige dapperheid na te volgen. Juist daarom lijkt het me zeer de moeite waard de biografie te schrijven van een werkelijk heilig man, iemand die anderen in de toekomst tot inspiratie kan dienen. Wie weet voelen velen zich bij het lezen ervan geroepen tot de ware wijsheid, tot de dienst aan God en tot een oprecht leven. En daarbij denk ik ook aan mijn eigen bestwil: ik verwacht niet beroemd te worden onder de mensen, maar van God een blijvende beloning te ontvangen. Want al ben ik er zelf niet in geslaagd zo te leven dat ik een voorbeeld kan zijn, ik heb tenminste gedaan wat in mijn vermogen lag om iemand bekend te maken die het werkelijk verdient nagevolgd te worden.

Ik begin dus het leven van de heilige Martinus te vertellen en laat zien wie hij was, zowel voordat hij bisschop werd als nadat hij de leiding van zijn bisdom op zich had genomen. Natuurlijk ben ik er niet in geslaagd alles te achterhalen wat hij heeft gedaan: de gebeurtenissen waarvan hij alleen getuige was, blijven geheim, want Martinus zocht nooit lof en zou, als het alleen aan hem had gelegen, al zijn goede daden liever verborgen

hebben gehouden. Sterker nog, zelfs van wat mij wel ter ore is gekomen heb ik veel weggelaten, omdat het me genoeg leek de meest treffende momenten te kiezen – niet in de laatste plaats om de lezer niet te vermoeien met te veel gevallen. Ik vraag de lezers alleen te vertrouwen op wat hier geschreven staat en ervan overtuigd te zijn dat ik niets op papier heb gezet zonder het eerst heel zorgvuldig te hebben nagegaan. Als ik had getwijfeld, had ik liever gezwegen dan leugens verteld.

> **Context van de verteller: Hector, Socrates en de uitvinding van een nieuw soort held**
>
> In dit openingshoofdstuk richt Sulpicius Severus zich rechtstreeks tot het ontwikkelde publiek van het Romeinse Rijk. Op de Romeinse school van de vierde eeuw draaide al het onderwijs om twee grote ijkpunten: het krijgersepos van Homerus – vertegenwoordigd door **Hector**, de Trojaanse held uit de *Ilias* – en de Griekse filosofische traditie – vertegenwoordigd door **Socrates**.
>
> Door Martinus tegenover hen te plaatsen ontketent Sulpicius een kleine culturele revolutie: hij stelt voor de oorlogsheld en de antieke filosoof te vervangen door een nieuw menselijk voorbeeld – de man van het geloof die dienst neemt in de *coelestis militia*, de "krijgsdienst van de Hemel". Let ook op de toezegging aan het eind van het hoofdstuk: als voormalig advocaat die gewend was feiten voor de rechtbank te bewijzen, staat Sulpicius ervoor in dat hij alleen verhalen heeft opgenomen die hij van betrouwbare ooggetuigen heeft verzameld of uit de mond van Martinus zelf heeft gehoord.

HOOFDSTUK II

Van Pannonië naar Italië: de jongen die naar de kerk wegliep en in ketenen naar het leger werd gebracht

Martinus werd geboren in Sabaria, een stad in de provincie Pannonië, maar groeide op in Italië, in Ticinum. Zijn familie had naar de maatstaven van die tijd een goede maatschappelijke positie, maar zijn ouders waren heidenen. Zijn vader was zijn militaire loopbaan begonnen als gewoon soldaat en was later opgeklommen tot de rang van krijgstribuun.

In zijn jeugd volgde Martinus zelf de wapenloopbaan: hij diende bij de ruiterij van de keizerlijke garde tijdens de regering van keizer Constantius en daarna onder het bevel van de caesar Julianus. Dat was echter niet zijn eigen keuze: van jongs af aan dacht die buitengewone jongen aan niets anders dan God dienen. Hij was nog maar tien jaar toen hij tegen de wil van zijn ouders naar een kerk wegliep en vroeg om als catechumeen te worden aangenomen. Korte tijd later, al helemaal gericht op de dingen van God op een manier die opvallend was voor zijn leeftijd, droomde hij er op zijn twaalfde van om als kluizenaar in de woestijn te gaan leven – en hij zou het gedaan hebben als hij niet nog zo jong en tenger was geweest. Toch droeg hij, met zijn gedachten altijd bij kloosters of bij de kerk, als kind al in zijn hart wat hij later met zoveel toewijding zou waarmaken.

Intussen vaardigden de keizers een decreet uit dat de zonen van veteranen verplichtte dienst te nemen in het leger. Martinus' eigen vader – die de religieuze neigingen van zijn zoon niet kon verdragen – gaf hem aan en leverde hem uit aan de autoriteiten. Zo kwam het dat Martinus, amper vijftien jaar oud, werd opgepakt, in de boeien geslagen en gedwongen de militaire eed af te leggen. Hij nam maar één slaaf mee

om hem te bedienen, maar hij keerde de gebruikelijke rollen volledig om: het was de meester die de knecht diende. Meestal was het Martinus zelf die de man zijn laarzen uittrok en ze schoonmaakte, en de twee gingen samen aan dezelfde tafel zitten eten, waarbij bijna altijd Martinus de maaltijd opdiende.

In Ticinum (Pavia) zet de jonge soldaat Martinus, amper vijftien jaar oud, de Romeinse hiërarchie op haar kop: hij knielt in de tent om de soldatenlaarzen van zijn eigen dienaar uit te trekken en schoon te maken.

Hij bracht bijna drie jaar in het leger door voordat hij werd gedoopt, maar hij bleef altijd ver weg van de ondeugden waarin soldaten gewoonlijk vervallen. Hij behandelde zijn wapenbroeders met onmetelijke vriendelijkheid en ongewone vrijgevigheid, en hij had een geduld en een nederigheid die de menselijke krachten te boven leken te gaan. Over de eenvoud waarmee hij leefde hoef je niet eens lovend te spreken: hij leidde zo'n sober leven dat hij toen al meer op een monnik leek dan op een soldaat. Met deze manier van doen nam hij zijn medesoldaten zo voor zich in dat ze allemaal een enorm respect en een grote genegenheid voor hem voelden.

Ook al had hij de doop nog niet ontvangen, door de werken die hij deed leefde hij in de praktijk al als een echte christen: hij hielp wie in moeilijkheden zat, schoot de allerarmsten te hulp, gaf eten aan wie honger had en kleren aan wie niets had om aan te trekken. Van zijn soldij hield hij niets voor zichzelf, behalve wat hij nodig had om elke dag te eten; ook toen al nam hij de woorden van het evangelie serieus en maakte hij zich geen zorgen over de dag van morgen.

Context van de verteller: elitetroepen, gedwongen rekrutering en de officier die de laarzen van zijn slaaf poetste

Hier staan verschillende boeiende historische details over de vierde eeuw:

1. **Geografie: Sabaria**, waar Martinus werd geboren (in 316 volgens de traditionele chronologie, of rond 336 volgens recenter onderzoek), is de huidige stad Szombathely in Hongarije, die deel uitmaakte van de Romeinse provincie Pannonië. **Ticinum**, waar hij opgroeide, is nu **Pavia**, in Noord-Italië, in die tijd een belangrijke garnizoensstad.

2. **De vader-tribuun en het verraad in eigen huis:** De vader van Martinus had zich in het Romeinse leger omhooggewerkt: hij was begonnen als gewoon soldaat (*miles*) en had de rang van **krijgstribuun** (*tribunus militum*) bereikt, een hoge officier met de status van ridder en een goed inkomen. Omdat er in het late Romeinse Rijk nooit genoeg mannen waren om de grenzen te verdedigen, voerde de staat erfelijkheidswetten in die de zonen van veteranen verplichtten de wapenloopbaan te volgen. Voor een oude heidense officier, toegewijd aan de oorlogsgoden, was het een onaanvaardbare schande dat zijn zoon van 15 christelijk monnik wilde worden – en dus was het de vader zelf die hem aan de ronselaars uitleverde om geboeid te worden afgevoerd!

3. **De paleisgarde (*scholares alae*):** Martinus kwam niet in een gewone infanterie-eenheid terecht, maar in de *Scholae Palatinae*, de eliteruiterij die het persoonlijke escorte vormde van de keizer (**Constantius II**, zoon van Constantijn) en van de caesar (**Julianus**). Het waren prestigieuze troepen, goed betaald en met recht op een persoonlijke bediende.

4. **Wat was een "catechumeen"?** In de vierde eeuw werden baby's zelden gedoopt. Wie christen wilde worden, trad eerst toe tot het *catechumenaat* – een fase van meerdere jaren van geestelijke voorbereiding en morele beproeving.

5. **De omkering van de rollen met de slaaf:** In de Romeinse samenleving was het uittrekken van de zware soldatenlaarzen (*caligae* of *calciamenta*) en het afkrabben van de modder de laagste taak van een slaaf. Dat een jonge officier van de keizerlijke garde de laarzen van zijn eigen dienaar poetste en hem aan tafel bediende, was voor de mentaliteit van die tijd iets volstrekt ondenkbaars.

HOOFDSTUK III

De mantel die bij de poorten van Amiens in tweeën werd gesneden en het visioen van Christus

Op een keer, in een tijd waarin hij niets meer bij zich had dan zijn wapens en een eenvoudige soldatenmantel, midden in een winter die veel strenger was dan gewoonlijk – met een kou zo fel dat veel mensen op straat doodvroren – kwam Martinus bij de poorten van de stad Amiens een arme man tegen die helemaal naakt was. De bedelaar vroeg de voorbijgangers medelijden met hem te hebben, maar iedereen liep door zonder ook maar de minste aandacht aan hem te schenken. Die jongeman vol geloof begreep meteen dat, als niemand anders de stakker te hulp kwam, God hem aan zijn zorg had toevertrouwd.

Maar wat kon hij doen? Hij had niets meer dan de soldatenmantel die hij droeg, want al het andere had hij aan andere behoeftigen weggegeven. Dus trok hij het zwaard dat hij aan zijn gordel droeg, sneed de mantel precies doormidden, gaf de ene helft aan de arme man en sloeg het overgebleven stuk weer om zijn schouders. Om hem heen

barstten sommige omstanders in lachen uit, omdat ze de aanblik van een soldaat met een half afgesneden mantel belachelijk vonden; veel anderen echter, met meer geweten, schaamden zich diep dat ze niet iets dergelijks hadden gedaan, terwijl zij meer dan genoeg middelen hadden om die man te kleden zonder zelf kou te lijden.

Bij de poorten van Amiens snijdt Martinus in een ijskoude winter met zijn zwaard zijn wit met scharlakenrode mantel van de paleisgarde in tweeën om er een naakte arme man in de sneeuw in te wikkelen.

De nacht daarop zag Martinus, nadat hij in slaap was gevallen, Christus in een droom, gekleed in precies de helft van de mantel die hij aan de bedelaar had gegeven. Hij voelde dat hem gevraagd werd goed naar de Heer te kijken en het kledingstuk te herkennen dat hij had weggegeven. Meteen daarna hoorde hij Jezus met heldere stem tegen de menigte engelen om hem heen zeggen: “Martinus, die nog maar catechumeen is, heeft Mij met deze mantel bekleed!”

Trouw aan de woorden die Hij zelf in het evangelie had gesproken – *“Alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders, dat hebben jullie voor Mij gedaan”* – liet de Heer op

deze manier zien dat Hij het zelf was die in de persoon van die arme man was ingewikkeld; en om de waarde van dat gebaar te bevestigen wilde Hij verschijnen in precies het stuk stof dat de bedelaar had gekregen. Ondanks dit visioen werd Martinus niet ijdel. Integendeel: omdat hij in dit alles de goedheid van God herkende, haastte hij zich om zich te laten dopen zodra hij achttien was geworden. Toch verliet hij het leger niet meteen, want hij gaf toe aan het aanhoudende smeken van zijn tribuun, die een goede vriend en tentgenoot van hem was; deze bevelhebber beloofde hem namelijk dat ook hij, zodra zijn eigen diensttijd erop zat, het leven in de wereld vaarwel zou zeggen. Zich vastklampend aan die belofte bleef Martinus na zijn doop nog bijna twee jaar in het leger, al was hij toen alleen nog in naam soldaat.

Context van de verteller: de soldatenmantel, de oorsprong van het woord "kapel" en de sint-maartenszomer

We hebben zojuist de beroemdste episode uit het leven van Sint-Maarten gelezen, die zich afspeelde bij de poorten van *Samarobriva Ambianorum* – de huidige stad **Amiens**, in Noord-Frankrijk – tijdens een ijskoude winter in de jaren 330 of 350. Drie wetenswaardigheden maken dit tafereel nog levendiger:

1. **Waarom sneed Martinus de mantel doormidden in plaats van hem helemaal weg te geven?** In de Romeinse keizerlijke garde hoorde de witte of scharlakenrode soldatenmantel (*chlamys*, in de winter vaak gevoerd met schapenvacht) bij het voorgeschreven uniform: de ene helft was eigendom van de Romeinse staat en de andere helft werd door de soldaat zelf betaald. Als een soldaat helemaal zonder mantel op het appel verscheen, werd hij gestraft voor het kwijtraken van uitrusting! Door de mantel met zijn zwaard doormidden te snijden gaf Martinus alles weg wat van hemzelf was en hield hij het verplichte deel – en hij zag er daarna zo komisch uit (*truncatus habitu*) dat voorbijgangers moesten lachen.

2. **Hoe de halve mantel van Martinus de woorden "kapel" en "kapelaan" opleverde:** Eeuwen later werd deze halve mantel van Sint-Maarten (in het laat-Latijn de *cappa*, "manteltje", genoemd) de kostbaarste relikwie van de Frankische koningen, die hem zelfs meenamen in de strijd. Het kleine

heiligdom waar ze de *cappa* van Sint-Maarten bewaarden, ging de *capella* ("de plaats van het manteltje") heten, en de priesters die ermee belast waren erop te passen, waren de *capellani*. Dat is de directe oorsprong van onze woorden **kapel** en **kapelaan**!

3. **En de "sint-maartenszomer"?** Zoals je aan de oorspronkelijke tekst van Sulpicius Severus kunt zien, bestond in de vierde eeuw de legende nog niet dat op dat moment de zon door de wolken brak. Die volkstraditie ontstond eeuwen later, toen het feest van de begrafenis van Sint-Maarten (op **11 november**) ging samenvallen met het gebruikelijke weerbeeld van half november – een reeks dagen met warme zon en een heldere hemel voordat de winter invalt – en zo de menselijke warmte van het gebaar met de mantel voorgoed verbond met de herfstzon.

HOOFDSTUK IV

Oog in oog met Julianus in Worms: "Ik ben een soldaat van Christus; ik mag niet vechten"

Intussen vielen de barbaarse volken Gallië binnen. De caesar Julianus trok daarop zijn leger samen bij de stad van de Vangionen en begon een bijzondere premie in geld onder de soldaten uit te delen. Zoals gebruikelijk werden de mannen een voor een bij naam naar voren geroepen, totdat Martinus aan de beurt was.

Martinus besefte dat dit het juiste moment was om zijn ontslag uit het leger te vragen – niet in de laatste plaats omdat hij het oneerlijk vond het geld aan te nemen terwijl hij wist dat hij niet ten strijde zou trekken – en richtte zich rechtstreeks tot Julianus: "Tot vandaag heb ik in uw dienst gestaan; sta mij toe nu God te dienen. Laat wie ten strijde trekt uw premie houden; ik ben een soldaat van Christus, ik mag niet vechten."

In Worms (356 n.Chr.), voor het militaire tribunaal en de goudkisten van de caesar Julianus, weigert Martinus de veldtochtpremie: "Tot vandaag heb ik in uw dienst gestaan; sta mij toe nu God te dienen. Ik ben een soldaat van Christus, ik mag niet vechten."

Toen de tiran dat hoorde, ontstak hij in woede en wierp hij hem voor de voeten dat hij het leger niet uit geloof wilde verlaten, maar uit angst voor de veldslag die voor de volgende dag was vastgesteld. Martinus liet zich niet intimideren – hij werd door die dreigementen zelfs nog standvastiger – en antwoordde hem: "Als u denkt dat dit lafheid is en geen geloof, dan zal ik morgen ongewapend in de voorste linie gaan staan, vóór onze troepen; en in de naam van de Heer Jezus zal ik, zonder schild of helm, alleen beschermd door het teken van het kruis, zonder angst dwars door de vijandelijke linies trekken."

Julianus liet hem meteen opsluiten, om hem te dwingen de volgende dag zijn woord te houden: ongewapend tegenover de barbaren. Maar 's ochtends vroeg stuurde de vijand gezanten om vrede te vragen; ze gaven zich onvoorwaardelijk over en leverden alles uit wat ze hadden.

Wie kan er, als je dit ziet, aan twijfelen dat de overwinning aan Martinus te danken was, die God er op deze manier voor behoedde ongewapend de frontlinie in te worden gestuurd? Natuurlijk had de Heer in zijn goedheid zijn soldaat heel goed ongedeerd kunnen bewaren te midden van de zwaarden en speren van de vijand; maar Hij koos ervoor de veldslag zelf af te wenden, zodat de ogen van Martinus niet eens de dood van andere mensen hoefden aan te zien. Welke andere overwinning zou Christus zijn soldaat immers geven dan deze: de vijand verslaan zonder een druppel bloed te vergieten en zonder dat er iemand sterft?

Context van de verteller: de premie in goud, Julianus de Afvallige en een van de eerste gewetensbezwaarden

We zijn in het jaar **356 n.Chr.**, in *Borbetomagus*, de stad van het volk van de Vangionen – het huidige **Worms**, aan de oever van de Rijn, in Duitsland. Germaanse stammen (Alemannen en Franken) waren de Rijn overgestoken en hadden verschillende steden in Gallië geplunderd.

Aan het hoofd van de Romeinse troepen staat **caesar Julianus**, een neef van Constantijn, die enkele jaren later keizer zou worden en de geschiedenis zou ingaan als **Julianus de Afvallige** (361–363), omdat hij probeerde het heidendom in het Romeinse Rijk te herstellen en de christenen hun voorrechten te ontnemen – en daarom noemt Sulpicius hem hard "de tiran" (*tyrannus*).

Om de moed van Martinus te kunnen peilen helpt het te begrijpen wat deze militaire premie (*donativum*) was: boven op de gewone soldij (*stipendium*) overhandigde de bevelhebber aan de vooravond van een belangrijke veldtocht persoonlijk een royaal bedrag in gouden munten aan elke soldaat. Het *donativum* aannemen kwam erop neer dat je je erewoord hernieuwde om in de komende veldslag tot de dood te vechten. Had Martinus het goud aangenomen en daarna geweigerd zijn zwaard op te nemen, dan zou hij wegens desertie en diefstal zijn terechtgesteld; door het geld in het openbaar te weigeren, terwijl het hele leger stond aangetreden, tartte hij openlijk het gezag van Julianus, in een van de beroemdste gevallen van gewetensbezwaar uit de oudheid.

HOOFDSTUK V

De heilige Hilarius van Poitiers, het ambt van exorcist en de hinderlaag van de rovers in de Alpen

Zodra hij het soldatenleven achter zich had gelaten, zocht Martinus de heilige Hilarius op, de bisschop van Poitiers, een man wiens geloof en godsdienstige wijsheid in die tijd door iedereen werden bewonderd, en hij bleef een tijdje bij hem. Hilarius wilde hem dicht bij zich houden en hem in de geestelijkheid van het bisdom opnemen door hem tot diaken te wijden. Maar Martinus weigerde keer op keer en hield vol dat hij zo'n groot ambt niet waardig was. Hilarius, een man met een enorm inzicht, zag dat er maar één manier was om hem over te halen: hem een rol geven die zo bescheiden was dat het bijna een degradatie zou lijken. Daarom stelde hij hem voor exorcist te worden; en deze keer stemde Martinus toe, om niet de indruk te wekken dat hij de functie verachtte omdat ze te nederig was.

Korte tijd later werd hij in een droom gewaarschuwd dat hij zijn vaderland en zijn ouders moest gaan bezoeken, die nog aan het heidendom gehecht waren, om te proberen hen naar het geloof te helpen. Hij vertrok met toestemming van de heilige Hilarius, die hem pas liet gaan nadat hij hem met smeekbeden en tranen de belofte had ontlokt dat hij zou terugkomen. Martinus zou met een bezwaard hart op weg zijn gegaan en zijn metgezellen hebben gewaarschuwd dat hem veel tegenspoed te wachten stond – wat de reis al snel bevestigde.

Om te beginnen viel hij, toen hij bij de overtocht over de Alpen een paar eenzame binnenpaden nam, in een hinderlaag van bandieten. Een van hen hief zelfs al zijn bijl om hem de schedel te klieven, maar een andere rover hield op het laatste moment zijn arm tegen. Toch bonden ze zijn handen op zijn rug, beroofden hem van wat hij bij zich had en lieten

hem achter onder de hoede van een van de mannen van de bende. Die nam hem mee naar een afgelegen plek en begon hem te vragen wie hij was. Martinus antwoordde dat hij christen was. De rover vroeg hem of hij bang was. Doodkalm verzekerde Martinus hem dat hij zich nog nooit in zijn leven zo veilig had gevoeld, omdat hij wist dat Gods bescherming nooit tekortschiet, vooral niet op momenten van het grootste gevaar; en hij voegde eraan toe dat hij eerder medelijden had met hém, die zich door zijn leven in de misdaad afsneed van de barmhartigheid van Christus.

In de kloven van de Alpen, met zijn handen op zijn rug gebonden, spreekt Martinus kalm over het evangelie met de rover die hem met de bijl in de hand bewaakt, en uiteindelijk bekeert hij hem.

Ter plekke begon hij hem het evangelie uit te leggen en met hem over het woord van God te spreken. Het verhaal hoeft niet langer gerekt te worden: de dief geloofde wat hij hoorde, vergezelde Martinus tot hij hem veilig op de hoofdweg had teruggebracht en nam afscheid met het verzoek voor hem te bidden. Later werd bekend dat deze man zijn leven

volledig had omgegooid en in het klooster was gegaan – deze hele episode zou ons zelfs uit zijn eigen mond zijn overgeleverd.

> **Context van de verteller: de slimheid van de heilige Hilarius en waarom "exorcist" een bescheiden functie was**
>
> **De heilige Hilarius van Poitiers** (ca. 315–367) was de grote intellectuele autoriteit van de Kerk in Gallië – een opmerkelijk theoloog en de echte geestelijke leermeester van Martinus.
>
> Er staat in dit hoofdstuk een detail dat iedereen die tegenwoordig horrorfilms kijkt nogal eens verbaast: waarom weigerde Martinus **diaken** te worden omdat hij zichzelf onwaardig vond, maar aanvaardde hij het om **exorcist** te zijn omdat dat een nederige rol was? In de Kerk van de vierde eeuw waren de **diakens** de rechterhand van de bisschop: ze beheerden de financiën van het bisdom, organiseerden de hulp aan de armen en hadden een enorm maatschappelijk gewicht. De **exorcist** daarentegen behoorde tot de zogeheten "lagere wijdingen": het was een onopvallende, ondergeschikte taak, gericht op het begeleiden van de catechumenen, het zorgen voor het kerkgebouw en het bijstaan van verwarde mensen, of van mensen die voor bezeten werden gehouden en aan de rand van de gemeenschap leefden. Hilarius paste briljante psychologie toe: hij zag dat Martinus voor een prestigieus ambt op de vlucht zou slaan, maar dat hij de laagste trede van de kerk nooit zou weigeren, uit angst om trots te lijken!

HOOFDSTUK VI

De ontmoeting met de Duivel onderweg, de openbare geseling en het gif op het eiland Gallinara

Toen hij zijn weg vervolgde en Milaan voorbij was, verscheen de Duivel hem onderweg in de gedaante van een mens en vroeg hem waar hij heen ging. Toen Martinus antwoordde dat hij ging waarheen de Heer hem riep, waarschuwde de Duivel hem: "Waar je ook heen gaat en wat je ook

onderneemt, de Duivel zal je altijd in de weg staan!" Martinus antwoordde hem meteen met het vers uit de psalm: *"De Heer staat mij bij; ik ben niet bang voor wat mensen mij kunnen doen."* En op datzelfde ogenblik verdween de vijand voor zijn ogen.

Toen hij eindelijk zijn vaderland had bereikt, lukte het hem een deel te verwezenlijken van wat hij zo vurig wenste: hij bracht zijn moeder ertoe het heidendom te verlaten en het geloof te omhelzen, al weigerde zijn vader koppig zijn leven te veranderen. Onderweg bracht het voorbeeld van Martinus echter veel andere mensen tot bekering.

In die tijd had de ariaanse ketterij zich over het hele Rijk verspreid en ze overheerste vooral in de streek Illyricum. Bijna in zijn eentje bood Martinus met enorme moed het hoofd aan de plaatselijke bisschoppen die deze leer verdedigden. Die vrijmoedigheid kwam hem duur te staan: hij werd hard vervolgd, op het openbare plein met roeden geslagen en ten slotte de stad uit gejaagd. Daarop keerde hij terug naar Italië, maar toen hij hoorde dat ook in Gallië de Kerk grote moeilijkheden doormaakte omdat de ketters erin waren geslaagd de heilige Hilarius in ballingschap te sturen, besloot hij in Milaan een klein klooster te stichten. Ook daar kreeg hij geen rust: Auxentius, de voornaamste leider van de arianen in de stad, begon een verwoede vervolging tegen hem en gooide hem, na hem aan allerlei beledigingen en mishandelingen te hebben blootgesteld, Milaan uit.

Omdat het hem verstandiger leek te wachten tot de storm was gaan liggen, trok Martinus zich terug op een klein eiland dat Gallinara heet, in gezelschap van een zeer deugdzame priester. Daar leefde hij enige tijd op niets anders dan wortels en wilde kruiden. Op een dag at hij, zonder het te beseffen, nieskruid, een zeer giftige plant. Toen hij voelde dat het gif zich door zijn lichaam verspreidde en besefte dat hij op het randje van de dood stond, begon hij uit alle macht te bidden: het gevaar week en de pijn verdween volledig. Kort daarna hoorde hij dat de keizer, die

spijt had gekregen van zijn eerdere besluit, de heilige Hilarius had toegestaan uit ballingschap terug te keren; Martinus vertrok meteen naar Rome, in de hoop hem op zijn thuisreis te treffen.

> 🎙️ **Context van de verteller: de ariaanse crisis en het onbewoonde eiland van Martinus**
>
> Om te begrijpen waarom Martinus **op het openbare plein werd gegeseld** op de Balkan (de provincie *Illyricum*, die Pannonië en een deel van het huidige Kroatië en Servië omvatte) en uit **Milaan** werd verdreven, moeten we kijken naar de grootste godsdienstige controverse van de vierde eeuw: het **arianisme**.
>
> Arius, een priester uit Alexandrië, leerde dat Jezus Christus niet de eeuwige God was, gelijk aan de Vader, maar het eerste en volmaaktste schepsel dat God had geschapen. Hoewel het Concilie van Nicea (325) dat idee had veroordeeld, koos keizer **Constantius II** de kant van de ariaanse bisschoppen: hij stuurde de bisschoppen die trouw waren aan Nicea in ballingschap (zoals de heilige Hilarius van Poitiers, in 356 verbannen naar het huidige Turkije) en gaf belangrijke bisschopszetels, zoals die van de keizerlijke hoofdstad Milaan, aan ariaanse bisschoppen als **Auxentius**.
>
> Omdat er voor hem geen plaats was in de steden die de arianen in handen hadden, zocht Martinus zijn toevlucht op het **eiland Gallinara** (*Isola Gallinara*), een klein rotseilandje voor de kust van Ligurië (bij Albenga, in Noord-Italië). Daar leefde hij als kluizenaar van wilde wortels – tot de dag waarop hij een wortel aanzag voor iets eetbaars en **nieskruid** at, een giftige plant die een hartstilstand kan veroorzaken.

HOOFDSTUK VII

Het klooster van Ligugé en het eerste wonder: de catechumeen die weer tot leven kwam

Omdat Hilarius Rome al gepasseerd was toen hij daar aankwam, volgde Martinus hem op de voet naar Poitiers. Hilarius ontving hem met

immense vreugde, en kort daarna stichtte Martinus een klein klooster aan de rand van de stad. Al snel sloot een jonge catechumeen zich bij hem aan, die wilde leren leven onder leiding van zo'n bewonderde leermeester; maar na een paar dagen moest de jongeman met hevige koorts het bed houden.

Helaas had Martinus op reis gemoeten en was hij drie dagen afwezig. Toen hij terugkwam, trof hij hem al dood aan: de ziekte was zo plotseling gekomen dat de jongeman was heengegaan zonder dat er zelfs tijd was geweest om hem te dopen. Het lichaam lag opgebaard in het midden van het vertrek, omringd door de monniken, die in tranen de uitvaart voorbereidden, toen Martinus bitter huilend kwam binnenrennen.

Geleid door een diepe innerlijke ingeving vroeg hij iedereen het celletje te verlaten waar het lichaam lag, deed de deur van binnenuit op slot en strekte zich uit over de levenloze broeder. Zo bleef hij enige tijd liggen, in vurig gebed, totdat hij diep in zijn ziel voelde dat de kracht van God aan het werk was. Toen richtte hij zich een beetje op en hield zijn ogen strak op het gezicht van de jongeman gericht, vol vertrouwen wachtend op de vrucht van zijn gebed en van de barmhartigheid van de Heer. Er waren nog geen twee uur voorbij toen hij zag hoe het hele lichaam heel langzaam begon te bewegen en de oogleden begonnen te trillen en zich weer voor het licht openden. Diep ontroerd barstte Martinus uit in een dankgebed tot God, zo luid dat de vreugdekreten de hele cel vulden. Toen de monniken die buiten bij de deur stonden te wachten dat hoorden, stormden ze meteen naar binnen – en ze stonden sprakeloos toen ze degene die ze dood hadden achtergelaten levend terugzagen!

In het klooster van Ligugé – het oudste van Europa – opent de jonge catechumeen die ongedoopt was gestorven na twee uur vurig gebed van Martinus zijn ogen en komt hij weer tot leven, tot verbijstering van de monniken.

De jongeman, aan het leven teruggegeven, werd meteen gedoopt en leefde nog vele jaren; hij werd onder ons de eerste levende getuige van de wonderen van Martinus. Zelf vertelde hij altijd wat hem was overkomen nadat hij zijn lichaam had verlaten: hij was voor de hoogste Rechter geleid en had, omdat hij nog niet gedoopt was, juist het strenge vonnis gehoord dat hem naar een duistere plaats verwees, te midden van een naamloze menigte. Op dat ogenblik echter meldden twee engelen aan de Rechter dat dit nu juist de jongeman was voor wie Martinus aan het bidden was. Op bevel van de Rechter brachten dezelfde engelen hem terug, droegen hem over aan Martinus en gaven hem het leven terug. Vanaf die dag verspreidde de faam van Martinus zich overal: de man die iedereen al als heilig beschouwde, werd nu ook bewonderd om de kracht van zijn wonderen en vergeleken met de apostelen zelf.

🎙️ **Context van de verteller: het oudste klooster van Europa en een bijna-doodverhaal uit de vierde eeuw**

De kleine gemeenschap die Martinus rond **361** bij Poitiers in het leven riep, is **Ligugé** – door historici beschouwd als **het oudste klooster van West-Europa**, gesticht meer dan anderhalve eeuw vóór de heilige Benedictus!

Let in deze episode op twee opmerkelijke details:

1. **Het gebaar van de oude profeten:** Wanneer Martinus de deur van het vertrek sluit en op de dode jongeman gaat liggen, herhaalt hij precies het gebaar van de profeten Elia (1 Koningen 17:21) en Elisa (2 Koningen 4:34) in het Oude Testament.

2. **De angst om ongedoopt te sterven:** Waarom zegt de jongeman dat hij op het punt stond naar een "duistere plaats" (*obscuris locis*) te worden gestuurd? Voor christenen in de vierde eeuw betekende sterven als catechumeen, vóór de doop, dat de ziel de volledige toegang tot het licht moest missen – en deze beschrijving is ook een van de oudste verslagen in de westerse literatuur van wat we tegenwoordig een bijna-doodervaring zouden noemen.

HOOFDSTUK VIII

De jonge slaaf van Lupicinus van de dood gered

Korte tijd later, toen hij over de landerijen trok van Lupicinus, een zeer vooraanstaand man met een hoge positie in de samenleving, hoorde Martinus in de verte het geschreeuw en het wanhopige gehuil van een menigte. Bezorgd liep hij naar het huis om te vragen wat er was gebeurd, en hij kreeg te horen dat een jonge slaaf van het landgoed zich zojuist door ophanging van het leven had beroofd.

Zodra hij dat hoorde, ging Martinus het kamertje binnen waar ze het lichaam hadden neergelegd, vroeg iedereen weg te gaan, strekte zich uit over de jongeman en bleef enige tijd bidden. Kort daarna begon de kleur

terug te keren op de wangen van de jongeman, en zijn ogen, die al dof waren geworden, kregen hun glans terug en richtten zich op het gezicht van Martinus. Terwijl hij zich met trage inspanning probeerde op te richten, greep de jongeman de rechterhand van Martinus, stond op en liep op eigen benen, hand in hand met hem, naar buiten tot op het voorplein, voor de ongelovige ogen van al die mensen.

> **Context van de verteller: mededogen met de meest kwetsbaren op de grote Romeinse landgoederen**
>
> Lupicinus was wat de Romeinen een *vir honoratus* noemden – een grootgrondbezitter uit de senatoriale aristocratie, heer van een enorm landbouwdomein (*villa*) waar tientallen of honderden slaven werkten (de *familia*, in de Romeinse betekenis van het woord).
>
> Wat dit korte hoofdstuk zo ontroerend maakt, is de reactie van Martinus op de zelfdoding van een arme slaaf (*servulus*). Terwijl de wetten van de Kerk in de eeuwen daarna zelfdoding uiterst streng zouden gaan veroordelen, tot en met een verbod op een christelijke begrafenis, houdt Martinus geen preek en is hij niet bang om een jongeman aan te raken die uit wanhoop een eind aan zijn leven heeft gemaakt: hij gaat zijn kamer binnen, bidt over zijn lichaam en leidt de jongeman aan de hand naar het voorplein, voor de ogen van de heer en van alle bedienden van het huis.

HOOFDSTUK IX

De “ontvoering” om hem bisschop van Tours te maken en de vernedering van bisschop Defensor

Omstreeks die tijd begonnen de gelovigen van de Kerk van Tours Martinus als hun bisschop te willen. Omdat ze wisten dat het allesbehalve makkelijk zou zijn hem uit zijn klooster te krijgen, bedacht een inwoner van Tours, een zekere Ruricius, een list: hij deed alsof zijn

vrouw op sterven lag en smeekte, terwijl hij zich aan de voeten van Martinus op zijn knieën wierp, zo dringend dat hij hem overhaalde met hem mee te gaan. Langs de weg stonden volgens afspraak al verschillende groepen stadsbewoners opgesteld; ze omsingelden hem onderweg en brachten hem, bijna onder bewaking, naar Tours.

Daar wachtte hem een indrukwekkende menigte op, niet alleen uit Tours maar ook uit de naburige steden gekomen om over de keuze van de nieuwe bisschop te stemmen. Onder het volk bestonden geen twee meningen: iedereen wilde hetzelfde en zei als uit één mond dat niemand het meer verdiende bisschop te zijn dan Martinus, en dat het bisdom gelukkig zou zijn met zo'n man aan het hoofd. Er was echter een kleine groep tegen – onder wie enkele van de bisschoppen die voor de wijdingsplechtigheid naar de stad waren ontboden – die de keuze koste wat het kost probeerde te verhinderen. Ze zeiden openlijk dat Martinus maar een figuur zonder aanzien was, dat hij er niet uitzag als een bisschop, dat hij er slecht gekleed bij liep, met vuile kleren en ongekamde haren. Maar het volk, met veel meer gezond verstand dan zij, lachte om de koppigheid van die prelaten, die met hun pogingen zo'n bewonderenswaardig man te kleineren alleen maar zijn lof zongen. Uiteindelijk hadden ze geen andere keus dan hem te wijden, voortgedreven door de wil van het volk en door de plannen van God.

Naar verluidt was onder de aanwezige bisschoppen degene die zich het felst tegen Martinus verzette een man die uitgerekend Defensor heette – en diezelfde dag werd hij publiekelijk vernederd door wat iedereen als een profetisch teken zag. Het geval wilde dat de lector die bij de plechtigheid uit de Schrift moest voorlezen zich niet door de menigte heen kon dringen en buiten vast was komen te zitten. Terwijl de priesters bij het altaar stonden te wachten, van hun stuk gebracht en zonder te weten wat ze moesten doen, pakte een van de aanwezigen het psalmenboek, sloeg het op een willekeurige plek open en begon het eerste vers waarop zijn oog viel hardop voor te lezen. En de psalm zei

dit: *“Uit de mond van kinderen en zuigelingen hebt U volmaakte lof bereid tegen uw tegenstanders, om de vijand en de verdediger te verslaan.”*

Nauwelijks hadden deze woorden in de kerk geklonken of het hele volk barstte uit in een geweldig gejuich, en de tegenstanders stonden volledig ontwapend en met schaamte overladen. Niemand twijfelde eraan dat die psalm door de wil van God was opgeslagen, zodat bisschop Defensor ter plekke de veroordeling van zijn intrige zou horen: door de stem van eenvoudige mensen werd Gods lof in Martinus bevestigd en tegelijk viel het masker van de tegenstander af.

Context van de verteller: volksverkiezingen in de kerk, bisschoppen uit de hogere kringen en de woordspeling met “Defensor”

Het is **4 juli 371**, de dag waarop Martinus tot bisschop van Tours (*Caesarodunum Turonum*) werd gewijd. Deze episode geeft een perfect beeld van drie heel levendige kanten van de Kerk in de vierde eeuw:

1. **Hoe een bisschop werd gekozen:** In de oudheid werden bisschoppen niet op afstand door Rome benoemd; ze werden rechtstreeks, in een openbare vergadering, gekozen door de christenen van de stad (*ad suffragia ferenda*), samen met de plaatselijke priesters en de bisschoppen van de naburige bisdommen. Als een monnik die bij het volk zeer geliefd was het ambt niet wilde aanvaarden, namen de inwoners soms hun toevlucht tot een “vriendschappelijke ontvoering” – precies zoals Ruricius deed!

2. **De botsing tussen de verfijnde bisschoppen en de onverzorgde monnik:** Waarom haalden de andere bisschoppen hun neus op voor de versleten kleren en het lange, slordige haar van Martinus? Omdat het bisschopsambt van een Romeinse stad in de tweede helft van de vierde eeuw al een positie met groot maatschappelijk aanzien was, die vooral werd bekleed door voormalige senatoren, hoge ambtenaren en grootgrondbezitters, gewend aan smetteloze tunieken en de goede manieren van de aristocratie. De verschijning van een arme kluizenaar, met ongeknipte baard en haren, druiste in tegen alle etiquetteregels van die groep.

3. **Het explosieve toeval van Psalm 8:3:** Waarom sloeg die lezing in als een bom? In de huidige Bijbelvertalingen luidt het vers *"om vijand en wreker te bedwingen"*. Maar in de *Vetus Latina* – de oude Latijnse vertaling die in de tijd van Martinus in Gallië werd gebruikt – was het woord voor "wreker" letterlijk **defensorem** (*"ut destruas inimicum et defensorem"*)! Omdat de leider van het verzet tegen Martinus **Defensor** heette, klonk het voor iedereen als een rechtstreeks antwoord van God, met naam en toenaam, toen iemand op goed geluk voorlas: *"om de vijand en de Defensor te verslaan"*!

HOOFDSTUK X

De bisschop die in een houten hut woonde: de stichting van Marmoutier

Toen hij eenmaal bisschop was geworden, kan ik nauwelijks woorden vinden om de zielengrootheid te beschrijven die Martinus toonde. Hij bleef precies dezelfde man die hij altijd was geweest: dezelfde nederigheid van hart, dezelfde armoede in zijn manier van kleden. Vol natuurlijk gezag en innemendheid vervulde hij ten volle de verantwoordelijkheden van een bisschop, zonder ooit het eenvoudige, sobere leven van een monnik op te geven.

In het begin woonde hij nog in een kamertje dat aan de kerk van de stad was vastgebouwd. Maar omdat hij de voortdurende stroom mensen die bij hem kwamen aankloppen niet kon verdragen, besloot hij een klooster te stichten op ongeveer drie kilometer van Tours. De plek was zo stil en verborgen dat ze de woestijn zelf leek: aan de ene kant rees de steile wand van een rotsklif op; aan de andere kant omarmde de Loire de kleine vlakte in een zachte bocht. Er was maar één pad om er te komen, en zelfs dat was heel smal.

De abdij van Marmoutier, aan de rand van Tours: tussen de kalksteenwand vol uitgehakte grotten en de bocht van de Loire wijden de jongste leerlingen zich aan het overschrijven van handschriften.

Martinus bouwde voor zichzelf een eenvoudige hut van hout en gevlochten takken, en verschillende monniken deden hetzelfde; de meesten groeven hun onderkomen echter rechtstreeks uit in de zachte rots van de helling. Er woonden tachtig leerlingen, allemaal vastbesloten het voorbeeld van hun meester te volgen. Niemand bezat iets; alles was van iedereen, en het was verboden wat dan ook te kopen of te verkopen, in tegenstelling tot wat veel andere monniken al deden.

Niemand oefende er een ambacht uit, met één enkele uitzondering: het overschrijven van boeken – een taak die aan de jongsten werd gegeven, zodat de ouderen zich volledig aan het gebed konden wijden. Bijna niemand verliet zijn cel, behalve op het uur van het gezamenlijke gebed. Allen gebruikten aan het eind van de dag, zodra het vasten voorbij was, samen één enkele maaltijd, en niemand dronk wijn, tenzij hij ziek was en het als medicijn nodig had. Bijna allemaal droegen ze ruwe tunieken van kameelhaar; zachte stoffen dragen gold daar als een ernstige fout – wat des te indrukwekkender is als we bedenken dat veel van die

monniken uit adellijke families kwamen, in weelde waren opgevoed en uit vrije wil voor dit harde en nederige leven kozen. Later zagen we verscheidenen van hen bisschop worden; welke stad of welk bisdom droomde er immers niet van een priester aan het hoofd te hebben die in het klooster van Martinus was gevormd?

> **Context van de verteller: de grotten langs de Loire en de wieg van de middeleeuwse kopiisten**
>
> Het toevluchtsoord dat Martinus op twee Romeinse mijl (ongeveer 3 kilometer) van Tours inrichtte, ingeklemd tussen de kalksteenhelling en de Loire (*Liger*), zou de beroemde abdij van **Marmoutier** (*Maius Monasterium*) worden. De rots van die Loire-oever is *tuffeau*, een witte kalksteen die makkelijk uit te graven is en waarin je vandaag de dag nog steeds de grotten kunt bezoeken die de monniken van Martinus hebben uitgehakt!
>
> In dit hoofdstuk staan twee details die een enorme invloed hebben gehad op de Europese geschiedenis:
>
> 1. **Uitsluitende toewijding aan het overschrijven van boeken (*scriptores*):** Terwijl de monniken in de Egyptische woestijnen manden of touwen vlochten om hun brood te verdienen, voerde Martinus in Marmoutier een regel in die nieuw was in het Westen: het enige handwerk van het klooster was **boeken met de hand overschrijven**. Door de jongste monniken handschriften te laten kopiëren, plantte Martinus het zaadje van de latere middeleeuwse *scriptoria*, die een groot deel van de antieke en christelijke cultuur zouden redden tijdens de val van het Romeinse Rijk.
>
> 2. **Een kweekvijver van nieuwe bisschoppen:** Doordat Marmoutier jongemannen uit de Romeinse aristocratie (*nobiles*) aantrok tot een leven zonder bezit, gewijd aan de studie van de Schrift, groeide het uit tot een echte geestelijke school, waaruit veel van de bisschoppen voortkwamen die de Kerk in Gallië hebben vernieuwd.

HOOFDSTUK XI

De valse martelaar ontmaskerd: de geest van de misdadiger naast het altaar

Laten we nu overgaan tot andere bewonderenswaardige dingen die Martinus als bisschop deed. Niet ver van de stad, vlak bij het klooster, lag een graf waar het volk de gewoonte had gekregen te gaan bidden, in de overtuiging dat daar christelijke martelaren begraven lagen – zozeer zelfs dat eerdere bisschoppen er een altaar hadden laten oprichten.

Maar Martinus was er de man niet naar om lichtvaardig in halve verhalen te geloven. Hij begon de oudste priesters en geestelijken van het bisdom te vragen wie die martelaar eigenlijk was geweest en wanneer hij was gestorven, en gaf toe dat hij grote moeite had met een verering waarover de ouden geen enkel betrouwbaar bericht hadden nagelaten. Een tijdlang vermeed hij het zelfs er een voet te zetten: omdat hij geen zekerheid had, wilde hij de goede trouw van de mensen niet kwetsen, maar hij weigerde ook om door zijn aanwezigheid officiële dekking te geven aan een devotie die misschien niets anders was dan bijgeloof. Tot hij op een dag besloot naar de plek te gaan, alleen vergezeld door een paar monniken.

Hij bleef voor het graf staan en bad tot God en vroeg Hem te laten zien wie daar begraven lag en wat voor leven hij had geleid. Nauwelijks had hij zijn hoofd naar links gedraaid of hij zag daar vlakbij een donkere gestalte staan met een woest uiterlijk. Martinus beval haar te zeggen hoe ze heette en wat ze tijdens haar leven had gedaan. De geest noemde zijn naam en bekende alles: hij was een struikrover geweest, terechtgesteld voor de misdaden die hij had begaan, en hij werd vereerd door een pure vergissing van het onwetende volk; met de martelaren had hij helemaal niets te maken, want terwijl zij in de heerlijkheid van God waren, onderging hij daar zijn straf. Het opvallendste is dat de monniken die

Martinus vergezelden de stem die antwoordde heel goed konden horen, hoewel ze niemand zagen.

Martinus vertelde hun daarna wat hij zojuist had gezien en gaf opdracht het altaar onmiddellijk van die plek te verwijderen; zo bevrijdde hij de bevolking ervan nog langer door die valse devotie te worden misleid.

> **Context van de verteller: de kritische zin van Martinus en de relikwieënkoorts van de vierde eeuw**
>
> Aan het eind van de vierde eeuw nam de verering van de martelaren in het hele Romeinse Rijk een hoge vlucht: elke stad wilde het graf hebben van een held uit de oude vervolgingen, en er hoefde maar ergens langs een weg een oud graf op te duiken of het volk begon er al naartoe te pelgrimeren.
>
> De houding van Martinus is voor die tijd verbazend helder: in plaats van een oogje dicht te knijpen omdat "het goed was voor het geloof van het volk", gedraagt hij zich als een veeleisend onderzoeker. Hij ondervraagt de oudste priesters, zoekt naar historische documenten – de naam van de martelaar en de datum van het martelaarschap (*acta martyrum*) – en weigert een verering zonder bewijs goed te keuren. Let ook op een symbolisch detail dat typerend is voor de antieke wereld: de schim van de misdadiger verschijnt **aan de linkerkant** (*ad laevam – sinistra* in het Latijn), de kant die zowel in de Romeinse cultuur als in het evangelie volgens Matteüs (25:33) met veroordeling werd verbonden.

HOOFDSTUK XII

De heidense begrafenisstoet die midden in het veld verstijfde

Enige tijd later, op een van zijn tochten over het platteland, zag Martinus in de verte de uitvaart van een heiden, op weg naar het graf en omgeven door bijgelovige rituelen. Omdat ze nog meer dan zevenhonderd meter van hem af waren, bleef Martinus staan om te

proberen uit te maken wat dat voor een samenkomst was, want van zo ver kon hij niet duidelijk onderscheiden wat er gebeurde.

Hij zag wel dat het een grote groep boeren was, en hij merkte een paar witte linnen lakens op die in de wind wapperden boven wat ze op hun schouders droegen. Hij was er meteen van overtuigd dat ze een heidense processie hielden, want de plattelandsbewoners van Gallië hadden de oude gewoonte om de beelden van hun goden, met witte doeken bedekt, door de velden rond te dragen.

Daarop hief Martinus zijn hand, maakte het kruisteken in hun richting en beval hun te blijven staan waar ze waren en neer te zetten wat ze droegen. Wat volgde was buitengewoon: eerst bleven die mannen allemaal stokstijf staan, onbeweeglijk als stenen beelden; daarna konden ze, hoe ze zich ook inspanden om verder te gaan, geen enkele stap vooruit zetten en begonnen ze op een volstrekt belachelijke manier op de plaats rondjes te draaien, totdat ze uitgeput geen andere keus hadden dan het lichaam op de grond te leggen. Verbijsterd keken ze elkaar zwijgend aan, zonder te begrijpen wat hun overkwam.

Toen Martinus het tafereel intussen van dichterbij zag, besefte hij dat dit alleen maar een begrafenisstoet was en geen processie met afgodsbeelden. Hij hief opnieuw zijn hand en liet hen vrij om de dode weer op te nemen en hun weg te vervolgen. Zo liet hij hen stilstaan wanneer hij dat wilde, en liet hij hen in vrede gaan wanneer het hem goeddunkte.

> **Context van de verteller: waar het Latijnse woord voor “heiden” vandaan komt en de boerenprocessies van Gallië**
>
> Deze episode – bijna komisch door het beeld van de mannen die in kringetjes ronddraaien zonder van hun plaats te komen – helpt de oorsprong te verklaren van het Latijnse woord voor **heiden**, waar ook het Engelse “pagan” en het Franse “païen” van afstammen!

In het Latijn heette een dorp of plattelandsdistrict een *pagus*, en wie daar woonde was een *paganus* – de plattelander, de dorpeling (die Sulpicius ook *rusticus* noemt). Terwijl het christendom zich snel verspreidde in de Romeinse steden (*civitates*), hielden de boeren in de landelijke gebieden van Gallië nog lang vast aan de oude Keltisch-Romeinse rituelen. Een van de populairste vond plaats in het voorjaar (vergelijkbaar met het Romeinse feest van de *Ambarvalia* en met de cultus van Cybele of van de oude Keltische moedergodinnen): ze droegen godenbeelden, met witte linnen doeken bedekt, in processie rond de korenvelden om een goede oogst af te smeken. Op een afstand van 500 Romeinse passen (ongeveer 740 meter) zag Martinus de lijkwade aan voor de sluiers van zo'n boerenprocessie – maar zodra hij zag dat het alleen maar dorpsmensen waren die een dode gingen begraven, liet hij hen verdergaan met hun leven.

HOOFDSTUK XIII

De uitdaging van de heilige pijnboom: vastgebonden onder de vallende boom

Bij een andere gelegenheid, in een dorp waar hij net een zeer oude heidense tempel had gesloopt, maakte Martinus zich op om ook een grote pijnboom te laten omhakken die vlak naast het heiligdom stond. Deze keer echter kwamen de plaatselijke heidense priester en alle inwoners naar buiten om hem tegen te houden. Hoe ongelooflijk het ook lijkt, dezelfde mensen die, door de wil van God, rustig hadden toegekeken terwijl de stenen tempel werd neergehaald, wilden onder geen beding toestaan dat de boom werd aangeraakt.

Martinus probeerde hun geduldig uit te leggen dat er aan een houten stam niets goddelijks was: laten ze liever de ware God aanbidden die hij diende, want die boom moest omver omdat hij aan een valse geest was gewijd. Totdat een van de dorpelingen, brutaler dan de rest, hem uitdaagde: "Als je zoveel vertrouwen hebt in die God die je zegt te

dienen, laten we dan iets afspreken: wij hakken de boom zelf om, maar jij gaat eronder staan en vangt hem op als hij valt! Als je Heer echt met je is, kom je er levend van af!"

Zonder een spier te vertrekken en vol vertrouwen op God ging Martinus op de afspraak in. Toen de heidenen dat hoorden, stemden ze allemaal ter plekke in: voor hen was het het verlies van hun heilige boom ruimschoots waard als die in zijn val de man zou verpletteren die overal hun heiligdommen aan het verwoesten was.

Omdat de pijnboom al sterk naar één kant overhellend groeide, had niemand ook maar de minste twijfel over de precieze plek waar hij zou neerkomen. De dorpelingen bonden Martinus daarop vast en zetten hem precies op het punt dat zij uitkozen, recht onder de helling van de stam. Toen pakten ze hun bijlen en begonnen ze de pijnboom zelf om te hakken, vol geestdrift en voldoening. Rondom verzamelde zich een zee van mensen om van een afstand toe te kijken, met ingehouden adem. Beetje bij beetje begon de enorme pijnboom te wankelen en te kraken, op het punt om neer te storten. In de verte werden de monniken die Martinus vergezelden lijkbleek: doodsbang door het dreigende gevaar verloren ze alle hoop en zelfs hun geloof, ervan overtuigd dat ze Martinus daar verpletterd zouden zien worden.

Hij echter bleef volkomen kalm, overgegeven in de handen van de Heer. En toen de stam met een knal kraakte en eindelijk recht op hem af begon te vallen, op het punt hem te verpletteren, hief Martinus zijn hand en tekende het kruisteken in de lucht. Op datzelfde ogenblik – alsof een woedende windvlaag hem recht van voren had getroffen – zwaaide de pijnboom terug en viel aan de tegenovergestelde kant neer, waarbij hij bijna de boeren onder zich bedolf die waren gaan staan op de plek die hun het veiligst leek!

Door de heidense dorpelingen vastgebonden op precies de plek waar de enorme heilige pijnboom zou neerkomen, heft Martinus zijn hand voor het kruisteken en laat hij de boom de andere kant op vallen.

Meteen steeg er een geweldig geschreeuw op: de heidenen konden niet geloven wat ze zojuist hadden gezien, de monniken barstten uit in tranen van vreugde en iedereen riep als uit één mond de naam van Christus uit. Die dag werd duidelijk dat het geloof dat land had gewonnen: in die hele menigte was er nauwelijks één heiden die Martinus niet kwam vragen hem de handen op te leggen om catechumeen te worden, en zo het oude geloof achter zich te laten om de Heer Jezus te volgen. De waarheid is dat, voordat Martinus daar kwam, bijna niemand in die streek christen was; maar de indruk van zijn wonderen en zijn voorbeeld was zo groot dat er daar nu geen dorp meer is zonder kerken vol mensen of zonder kloosters. Want telkens wanneer hij een heidens heiligdom neerhaalde, stond Martinus erop meteen op dezelfde plek een kerk of een klein klooster te bouwen.

Context van de verteller: waarom verdedigden de Galliërs een pijnboom feller dan een stenen tempel?

Is je helemaal aan het begin van dit hoofdstuk een opmerkelijk detail opgevallen? De bevolking van het dorp liet de stenen tempel slopen zonder te reageren, maar toen Martinus de **pijnboom** wilde omhakken, scheelde het weinig of ze hadden hem gedood! Waarom?

De verklaring ligt in de oude godsdienst van de Kelten (de Galliërs): vóór de komst van de Romeinen baden de Kelten niet in gesloten gebouwen; voor hen woonden de goden werkelijk in eeuwenoude bomen en heilige wouden (*nemora*). De stenen tempel was niet meer dan een mode die de Romeinen hadden meegebracht, maar die oude pijnboom was de religieuze ziel van het dorp!

Let ook op de ontwapenende eerlijkheid van Sulpicius Severus, die de paniek van Martinus' eigen monniken niet verbergt: ze stonden in de verte te beven en hadden "alle hoop en zelfs hun geloof" verloren. En let op de laatste zin van het hoofdstuk: deze gewoonte van Martinus om precies op de plaats van de oude heiligdommen en heilige bomen een kapel of een klooster op te richten, lag aan de oorsprong van het netwerk van plattelandsparochies in heel Europa!

HOOFDSTUK XIV

Het vuur dat tegen de wind in terugweek en de twee gewapende engelen in Levroux

Omstreeks dezelfde tijd stond Martinus in een vergelijkbaar geval in het middelpunt van nog een opvallende gebeurtenis. In een dorp waar hij een zeer oud en beroemd heidens heiligdom in brand had gestoken, begon de wind de vlammen recht naar een naburig huis te drijven dat vlak tegen de tempel aan stond. Zodra hij het gevaar zag, klauterde Martinus in allerijl het dak van het huis op en ging hij pal voor de oprukkende vlammen staan. Wat er toen gebeurde, deed iedereen met

open mond toekijken: men zag het vuur terugbuigen, tegen de richting van de wind in, alsof de natuurkrachten met elkaar in gevecht waren! Zo verteerde de brand, dankzij het ingrijpen van Martinus, alleen wat moest branden en bleef het huis ongedeerd.

Ook in een andere plaats, Levroux geheten, probeerde Martinus een grote tempel te slopen, die zeer rijk was en door een enorme heidense devotie werd omringd, maar een woedende menigte liep tegen hem te hoop en verjoeg hem met scheldwoorden en slagen. Martinus trok zich toen terug op een plek in de buurt en bracht drie volle dagen door in een ruw boetekleed en met as bedekt, zonder te eten en onophoudelijk biddend; hij vroeg God dat, nu mensenhanden er niet in waren geslaagd dat heiligdom neer te halen, de goddelijke macht het zelf zou doen.

Na die drie dagen verschenen hem plotseling twee engelen met speer en schild in de hand, als soldaten van het hemelse leger. Ze zeiden hem dat ze door de Heer waren gezonden om de menigte op de vlucht te jagen en hem te beschermen terwijl de tempel werd gesloopt: hij kon gerust naar het dorp teruggaan en afmaken wat hij was begonnen, want niemand zou hem een haar krenken.

Martinus keerde meteen terug naar Levroux en maakte, voor de ogen van die hele heidense bevolking – die stond toe te kijken, volstrekt niet in staat om te reageren – het heiligdom tot op de fundamenten met de grond gelijk en sloeg alle altaren en beelden aan stukken. Omdat ze beseften dat alleen een goddelijke macht hen zo verlamd en van angst vervuld kon hebben, niet in staat de bisschop tegen te houden, bekeerden bijna alle inwoners van de plaats zich tot Jezus Christus; ze riepen luid dat alleen de God van Martinus het verdiende aanbeden te worden en dat die afgoden, die zichzelf niet eens konden verdedigen, niets waard waren.

🎙️ Context van de verteller: het huis van de buurman gered en het grote heiligdom van Levroux

De oude nederzetting *Leprosum* is nu het stadje **Levroux**, in Midden-Frankrijk (de streek Berry), waar archeologische opgravingen het bestaan van een groot Gallo-Romeins religieus centrum hebben bevestigd.

Het loont de moeite te letten op twee zeer veelzeggende trekken van Martinus' manier van handelen:

1. **Bestrijd de afgod, bescherm de mensen:** In de eerste episode waagt Martinus, zodra hij ziet dat de wind de vlammen van de tempel op het strooien of houten dak van het huis ernaast jaagt, zijn eigen hachje door het brandende dak op te klimmen, zodat de buurman niet dakloos zou worden.

2. **Boete in plaats van troepen:** Wanneer hij met slagen uit Levroux wordt verdreven, gaat Martinus niet bij de Romeinse autoriteiten om soldaten vragen om de wet met geweld op te leggen (zoals verschillende bisschoppen van zijn tijd al deden). Hij trekt zich liever terug voor drie dagen vasten, gekleed in een **haren boetekleed** (het *cilicium*, een ruwe tuniek van geiten- of kameelhaar die op de blote huid werd gedragen) en met as op zijn hoofd, precies zoals de oude profeten uit de Bijbel dat deden.

HOOFDSTUK XV

De ontblote hals voor het zwaard in het land van de Aeduers

Ik wil ook vertellen wat er gebeurde in de streek van de Aeduers. Terwijl Martinus daar een plaatselijke tempel liet neerhalen, stortte een razende bende heidense boeren zich op hem. Een van hen, heethoofdiger dan de rest, trok zijn zwaard en ging recht op Martinus af om hem te doden. Zonder een stap terug te wijken sloeg Martinus zijn mantel van zijn schouders naar achteren en bood hij hem zijn ontblote hals aan. De man aarzelde niet eens om toe te slaan; maar precies op het moment dat hij zijn arm hoog ophief om het zwaard te laten neerkomen, verloor hij zijn

evenwicht, viel plat achterover op de grond en begon, vervuld van een onverklaarbare angst, om vergeving te smeken.

Daar leek een ander geval sterk op: een man probeerde hem met een groot mes neer te steken terwijl hij enkele heidense beelden aan het stukslaan was, maar op het ogenblik dat hij het lemmet erin wilde stoten, vloog het ijzer uit zijn handen en verdween het spoorloos.

Meestal echter, wanneer de plattelandsbevolking hem probeerde te beletten haar heiligdommen te slopen, sprak Martinus met zoveel vriendelijkheid en overtuiging tot de mensen dat hij hun hart ontwapende – en naarmate hij hun de ogen opende voor de waarheid, waren het uiteindelijk de inwoners zelf die hun tempels neerhaalden.

> **🎙️ Context van de verteller: het land van de Aeduers en de kracht van het woord**
>
> Het gebied van de **Aeduers** (*pagus Aeduorum*) lag in het huidige **Bourgondië**, rond de stad Autun (het oude *Augustodunum*). De Aeduers waren een van de oudste en trotste Gallische volken, beroemd sinds de tijd van Julius Caesar en met zeer diepe druïdische wortels.
>
> Kijk goed naar de laatste zin van dit hoofdstuk, die vaak over het hoofd wordt gezien: Sulpicius stelt er prijs op duidelijk te maken dat Martinus, ondanks deze gespannen momenten met zwaarden en slagersmessen (*culter*), het verzet van de dorpen *"meestal"* (*plerumque*) niet met geweld overwon, maar met geduldige gesprekken en prediking, totdat de bewoners zelf de oude altaren afbraken.

HOOFDSTUK XVI

Het verlamde meisje dat in Trier met gezegende olie werd genezen

Wat de gave betreft om zieken te genezen: die had bij Martinus zo'n buitengewone kracht dat bijna niemand hem om hulp kwam vragen zonder ter plekke genezen weer weg te gaan – zoals duidelijk blijkt uit het geval dat ik nu ga vertellen.

In de stad Trier woonde een meisje dat door zo'n zware verlamming was getroffen dat ze al lange tijd geen enkele spier van haar lichaam meer bewoog: ze was van top tot teen zo goed als dood en je kon nauwelijks zien dat ze nog ademde. De hele familie had zich in tranen rond het bed verzameld en wachtte alleen nog op het einde om de uitvaart te regelen, toen het nieuws door de stad ging dat Martinus zojuist in Trier was aangekomen. Zodra de vader van de jonge vrouw dat hoorde, rende hij bijna buiten adem het huis uit om zijn hulp voor zijn dochter af te smeken.

Martinus was op dat moment de kerk al binnengegaan. Daar, voor de ogen van het hele volk en van veel andere bisschoppen, wierp de oude vader zich op de grond, omklemde zijn knieën en smeekte hem, schokkend van het snikken: "Mijn dochter sterft aan een vreselijke ziekte en – erger nog dan de dood zelf – ze heeft alleen nog een zuchtje adem in een lichaam dat al dood lijkt! Ik smeek u bij alles wat u lief is: ga naar mijn huis en geef haar uw zegen, want ik geloof rotsvast dat ze door uw hand beter zal worden!"

Van zijn stuk gebracht door zo'n verzoek in het openbaar probeerde Martinus zich, zeer verlegen, terug te trekken: hij zei dat dit zijn krachten volledig te boven ging, dat de arme man zich in hem vergiste en dat hij geen enkele verdienste had waardoor God zo'n wonder door

hem zou doen. Maar de vader liet hem niet los, huilde steeds harder en bleef aandringen dat hij naar zijn dochter kwam kijken voordat ze stierf. Ten slotte drongen zelfs de andere aanwezige bisschoppen er bij Martinus op aan te gaan, en uiteindelijk ging hij naar het huis van het meisje. Buiten, bij de deur, verzamelde zich een immense menigte om te zien wat de man Gods zou gaan doen.

Eerst greep Martinus naar zijn gebruikelijke wapens bij zulke gelegenheden: hij knielde neer tot zijn voorhoofd de grond raakte en bleef in gebed. Daarna keek hij naar het meisje en vroeg om een beetje olie; hij zegende die en goot een paar druppels van die heilige vloeistof in haar mond – en op datzelfde ogenblik kreeg ze haar spraak terug. Vervolgens kwamen, beetje bij beetje, terwijl Martinus haar aanraakte, haar armen en benen weer tot leven, totdat de jonge vrouw met vaste tred opstond voor de ogen van het hele volk.

Context van de verteller: Trier, de keizerlijke hoofdstad, en de zegening van de olie

Het verhaal speelt zich hier af in **Trier** (*Augusta Treverorum*, de huidige Duitse stad **Trier**, ook bekend onder haar Franse naam, Trèves). In de vierde eeuw was Trier niet zomaar een stad: het was de **hoofdstad van het West-Romeinse Rijk**, waar de keizer woonde en het keizerlijk hof zetelde. Daarom zien we Martinus in de kerk omringd door "veel andere bisschoppen", uit verschillende provincies gekomen om in het paleis de zaken van hun bisdommen te behartigen.

Voor wie de geschiedenis van de christelijke tradities bestudeert, is deze episode ook een zeer waardevol document: het is een van de oudste getuigenissen in het Westen van de zegening van olie (*oleum*) door een bisschop om ernstig zieken te genezen – een gebaar dat is geïnspireerd op de brief van Jakobus (5:14) en dat aan de oorsprong ligt van het huidige sacrament van de ziekenzalving.

HOOFDSTUK XVII

De oud-proconsul Tetradius en de vingers van Martinus in de mond van een bezetene

Omstreeks dezelfde tijd raakte een slaaf van Tetradius, een oud-proconsul en een man met groot politiek gewicht, in een hevige toestand van bezetenheid, die hem vreselijk deed lijden. Men kwam Martinus vragen hem de handen op te leggen en hem te genezen, en hij zei dat ze de jongeman bij hem moesten brengen. Alleen kreeg niemand hem de kamer uit waarin hij zat opgesloten: hij wierp zich met zo'n razernij heen en weer en probeerde iedereen te bijten die de deur opendeed, dat niemand bij hem in de buurt durfde te komen.

Daarop ging Tetradius zelf naar Martinus, wierp zich aan zijn voeten op zijn knieën en smeekte hem persoonlijk naar zijn huis te komen om de jongeman te helpen. Martinus antwoordde dat hij het huis van een heiden niet kon betreden – want Tetradius hing in die tijd nog de traditionele Romeinse godsdienst aan. De oud-proconsul beloofde hem ter plekke dat hij, als de boze geest die slaaf zou verlaten, zelf christen zou worden. Dus ging Martinus naar het huis, legde zijn hand op het hoofd van de jongeman en bevrijdde hem meteen van die kwelling. Toen Tetradius dat met eigen ogen zag, hield hij woord: hij geloofde in de Heer Jezus, liet zich meteen als catechumeen inschrijven, werd kort daarna gedoopt en voelde de rest van zijn leven een immense dankbaarheid en achting voor Martinus, die hij beschouwde als degene aan wie hij zijn redding te danken had.

In diezelfde dagen en in dezelfde stad bleef Martinus, toen hij het huis van een andere heer binnenging, pal bij de deur stokstijf staan en waarschuwde hij dat hij op de binnenplaats een afschuwelijke demon zag. Nauwelijks had hij die bevolen te verdwijnen of de geest voer in het lichaam van een bediende die achter in het huis in de keuken was. De

arme man raakte volledig buiten zinnen en begon te schreeuwen, te knarsetanden en iedereen die hem voor de voeten kwam woest te bijten. Het hele huis raakte in rep en roer: de andere bedienden sloegen in paniek en iedereen vluchtte de straat op.

Martinus liep recht op de razende man af en beval hem eerst stil te blijven staan. Toen de man bleef knarsetanden en zijn mond wijd opensperde, dreigend hem met zijn beet te verscheuren, stak Martinus zijn eigen vingers in zijn mond en daagde hem uit: “Als je zoveel macht hebt, bijt er dan in!” Alsof er een gloeiend ijzer tegen zijn keel was gedrukt, trok de bezetene zijn kaken meteen zo ver mogelijk terug, om de vingers van Martinus zelfs niet te schampen. En omdat de goddelijke straffen hem dwongen dat lichaam te verlaten, maar hij er niet meer via de mond uit kon, werd de onreine geest uiteindelijk uitgedreven in een hevige ontlasting van de darmen, die een smerig spoor op de vloer achterliet.

Context van de verteller: een hooggeplaatste Romeinse senator en het ongefilterde realisme van de oudheid

In dit hoofdstuk staan twee heel opmerkelijke details:

1. **Tetradius, een *vir proconsularis*:** De status van “proconsulair” betekende dat je tot de top van de Romeinse Senaat behoorde en al een grote provincie van het Rijk had bestuurd. Door aanvankelijk te weigeren het huis van een heiden te betreden (wat doet denken aan het eerste gesprek van Jezus met de Kanaänitische vrouw of met de centurio in de evangeliën), brengt Martinus die trotse aristocraat ertoe een persoonlijke stap in het geloof te zetten – en dat allemaal om een eenvoudige huisslaaf te redden!

2. **Het rauwe realisme van de tweede duiveluitdrijving:** Wie dit hoofdstuk vandaag leest, schrikt vaak van het wel heel plastische slot van de episode! Voor de religieuze mentaliteit van de vierde eeuw kon de boze geest, omdat de gewijde vingers van de bisschop in de mond van de bediende waren geweest, niet meer weg via een doorgang die gezegend was – en dus vertelt

> Sulpicius ons, zonder eromheen te draaien, dat hij er “van onderen” uit moest, via een hevige darmcrisis (*fluxu ventris*).

HOOFDSTUK XVIII

Het valse gerucht over de inval van de barbaren, de kus voor de melaatse in Parijs en de draden van de tuniek

Bij een andere gelegenheid verspreidde zich plotseling het gerucht door de stad dat de barbaarse volken in beweging waren gekomen om aan te vallen, en de hele bevolking raakte in paniek. Martinus liet daarop een bezetene naar de kerk komen en beval de geest de hele waarheid over dat nieuws te vertellen. Die bekende uiteindelijk dat tien demonen samen dat gerucht door de straten hadden laten gaan, in de hoop dat de schrik Martinus de stad zou doen ontvluchten; bij de barbaren zelf was een aanval niet eens in het hoofd opgekomen. Na deze bekentenis, hardop midden in de kerk gedaan, slaakte de hele stad een zucht van verlichting en keerde de rust terug.

In Parijs intussen, toen Martinus omringd door een enorme menigte door een van de poorten in de stadsmuur ging, verscheen er een melaatse wiens gezicht volledig door de ziekte was verminkt. Terwijl iedereen vol afkeer terugdeinsde, liep Martinus recht op hem af, kuste hem op het gezicht en zegende hem. De man was op hetzelfde ogenblik genezen en verscheen de volgende dag al in de kerk met een schone, gezonde huid, God dankend voor de gezondheid die hij had teruggekregen.

Bij de ingang van de poorten van Parijs (Lutetia van de Parisii), terwijl de menigte vol afschuw terugwijkt, loopt bisschop Martinus op een melaatse met een verminkt gezicht af en geeft hij hem teder een kus.

Ik mag ook niet onvermeld laten dat zelfs losse draden die uit zijn kleding of uit zijn tuniek van kameelhaar waren getrokken, ontelbare keren zieken hebben genezen: het was genoeg ze om de vingers te binden of om de hals te dragen om de ziekte te verdrijven bij wie eraan leed.

> 🎙️ **Context van de verteller: oorlogsgeruchten in de vierde eeuw en de kus bij de poorten van Parijs**
>
> Dit hoofdstuk brengt twee zeer sprekende episodes samen:
>
> 1. **Een geruchtenoorlog aan de Romeinse grens:** In het Gallië van de late vierde eeuw, zonder snelle communicatiemiddelen, was het praatje dat Germaanse stammen de Rijn waren overgestoken al genoeg om een hele stad op de vlucht te jagen. Martinus gebruikt een verhoor midden in de kerk om het valse gerucht te ontmaskeren en de hele bevolking gerust te stellen!
>
> 2. **“Apud Parisios” – de geboorte van de naam Parijs:** Let op de Latijnse uitdrukking waarmee Sulpicius de plaats van handeling aangeeft: *apud*

Parisios ("in het land van de Parisii"). We zijn precies op het historische moment waarop de oude Romeinse naam *Lutetia* in onbruik raakt en plaatsmaakt voor de naam van de plaatselijke Gallische stam – **Parijs**! De poort in de muur waar Martinus de melaatse kuste, stond bij de toegang tot het *Île de la Cité*, vlak bij de plek waar nu de kathedraal Notre-Dame oprijst. In een samenleving waarin melaatsheid angst inboezemde en melaatsen met stenen werden verjaagd, bleef de aanblik van een bisschop die een verminkte man omhelsde en op de wang kuste voorgoed in het geheugen van de stad gegrift.

HOOFDSTUK XIX

De brief die de dochter van Arborius genas, de ogen van Paulinus van Nola en de val van de trap

Arborius, een voormalig Romeins prefect en een man met een zeer diep en oprecht geloof, had thuis een dochter die wegkwijnde door vreselijke aanvallen van vierdendaagse koorts. Het toeval wilde dat hij in die dagen een brief ontving die Martinus had geschreven; precies op het moment dat de koorts bij het meisje weer begon op te lopen, legde haar vader de brief op haar borst en op diezelfde seconde zakte de koorts, om nooit meer terug te komen. Arborius was zo onder de indruk van wat hij had gezien dat hij ter plekke besloot zijn dochter aan God te wijden, in een leven van kuisheid voor altijd. Daarna ging hij op weg om Martinus op te zoeken, nam de jonge vrouw mee – het levende bewijs dat hij haar zelfs op afstand had genezen – en stond erop dat Martinus zelf, en niemand anders, haar de sluier van de godgewijde maagden zou geven.

Paulinus van zijn kant – een man die later voor iedereen een buitengewoon voorbeeld van christelijk leven zou worden – kreeg afschuwelijke pijn aan één oog, zo erg dat zich over de pupil een dik

vlies vormde dat hem blind maakte. Martinus streek voorzichtig met een klein medisch penseeltje over zijn oog, nam in een oogwenk alle pijn weg en gaf hem zijn gezichtsvermogen terug, even volmaakt als voorheen.

Wat Martinus zelf betreft: hij had op een dag de pech dat hij van een bovenverdieping viel en van een kapotte trap vol scheve treden naar beneden tuimelde, waardoor hij van top tot teen onder de snijwonden en blauwe plekken zat. Hij lag bijna stervend in zijn cel, met ondraaglijke pijn, toen hem 's nachts een engel verscheen, die zijn wonden waste en een verzachtende balsem over zijn hele gehavende lichaam uitsmeerde. De volgende ochtend stond Martinus zo gezond en zo hersteld op dat het leek alsof hij nooit gevallen was.

Maar als ik hier alle gevallen een voor een ging vertellen, kwam er nooit een eind aan; laten we het bij deze paar voorbeelden houden, gekozen uit zoveel andere. Ze zijn ruimschoots voldoende om de waarheid te laten zien over de meest bewonderenswaardige dingen die zijn gebeurd, zonder de lezer met te veel verhalen te vermoeien.

Context van de verteller: malaria, oogproblemen en twee grote namen uit de Romeinse aristocratie

Hier kruisen we het pad van twee historische persoonlijkheden die heel goed bekend zijn uit andere bronnen van die tijd:

1. **Magnus Arborius en de "vierdendaagse koorts":** Arborius was een hoge keizerlijke ambtenaar (*vir praefectorius*, prefect in Rome rond 379–380) en een neef van de beroemde dichter Ausonius uit Bordeaux. De "vierdendaagse koorts" die zijn dochter had getroffen, was een ernstige vorm van **malaria** (*Plasmodium malariae*), gekenmerkt door hevige koortspieken en koude rillingen die om de drie dagen terugkwamen (elke "vierde dag" volgens de Romeinse manier van tellen, die de eerste en de laatste dag meerekende).

2. **De heilige Paulinus van Nola (354–431):** De "Paulinus" die van een ernstige oogkwaal werd genezen (waarschijnlijk een hoornvlieszweer of een traumatische staar, aangeraakt met een *peniculus*, een sponsje of penseeltje

dat artsen in de oudheid gebruikten) is niemand minder dan **Pontius Meropius Paulinus**, een onmetelijk rijke senator, geboren in Bordeaux, gouverneur van Campanië en de beste vriend van onze auteur, Sulpicius Severus! Paulinus heeft zelf in zijn geschriften een verslag van deze genezing nagelaten; kort daarna verkocht hij zijn immense fortuin om het aan de armen te geven en ging hij in Nola wonen, in Zuid-Italië, waar hij een van de grootste christelijke dichters van de oudheid werd.

HOOFDSTUK XX

Het banket van keizer Magnus Maximus: de beker ging eerder naar de priester dan naar de keizer

Ik kom nu bij een episode die naast zulke grote wonderen misschien kleiner lijkt – al is het in de verloederde en verdorven tijd waarin we nu leven bijna een groter wonder dan alle andere dat een bisschop niet buigt voor de vleierij van het keizerlijk hof! Toen een groot aantal bisschoppen uit verschillende provincies bijeenkwam aan het hof van keizer Maximus – een hard man, vol hoogmoed nadat hij de burgeroorlog had gewonnen – was het treurig om te zien hoe slaafs ze allemaal naar zijn pijpen dansten en de waardigheid van het bisschopsambt verlaagden tot de rol van gewone vleiers van de macht. Alleen Martinus bewaarde ongeschonden de vaste houding van een apostel! Zelfs wanneer hij de keizer voor iemand om genade moest vragen, sprak hij met zoveel gezag dat hij eerder een bevel leek te geven dan om een gunst te vragen. En hoe vaak Maximus hem ook uitnodigde om met hem aan de keizerlijke tafel te dineren, Martinus weigerde altijd en zei ronduit dat hij niet kon aanzitten aan de tafel van een man die twee wettige keizers had uitgeschakeld – de een had hij de troon ontnomen en de ander zelfs het leven.

Maximus probeerde zich op alle mogelijke manieren te rechtvaardigen: hij verzekerde hem dat hij de macht niet uit persoonlijke eerzucht had gegrepen, maar dat de soldaten hem er, door de wil van God, toe hadden gedwongen te regeren en zich met wapengeweld te verdedigen; hij voegde eraan toe dat achter een zo snelle overwinning als de zijne alleen de hand van God kon zitten, en dat geen van zijn vijanden buiten het slagveld was gedood. Hij drong zo aan, tussen rechtvaardigingen en smeekbeden door, dat Martinus er uiteindelijk in toestemde naar het diner te komen – tot grote vreugde van de keizer, die hem eindelijk had overgehaald.

Het banket leek wel een grote feestdag en bracht de belangrijkste figuren van het Rijk aan tafel bijeen: Evodius was er, prefect en consul tegelijk, een van de rechtvaardigste mannen die ooit hebben geleefd; en er waren ook twee graven met de allerhoogste militaire bevoegdheden, de broer van de keizer en zijn oom van vaderskant. Tussen die laatste twee in kreeg de priester die Martinus vergezelde een plaats; Martinus zelf zat op een laag krukje dat vlak naast de plaats van de keizer was gezet.

Halverwege het diner bracht de schenker, zoals het hofprotocol voorschreef, een beker wijn naar de keizer. Vol eerbied beval Maximus die eerst naar de heilige bisschop te brengen, want hij wilde de beker daarna heel graag rechtstreeks uit de handen van Martinus ontvangen. Alleen reikte Martinus, nadat hij een slok had genomen, de beker aan de priester die met hem was meegekomen! Hij oordeelde dat niemand in die zaal waardiger was om meteen na een bisschop te drinken, en dat hij zijn geweten zou verraden als hij de keizer zelf of diens verwanten liet voorgaan op een priester.

Op het keizerlijke banket in Trier, gezeten op een klein krukje naast keizer Magnus Maximus, drinkt Martinus uit de vorstelijke beker en geeft hij die eerst door aan de priester die hem vergezelt voordat hij hem aan de vorst geeft, tot verbazing van het hof.

Hoe ongelooflijk het ook lijkt, zowel de keizer als alle gasten waren zo onder de indruk van die vrijheid van geest dat ze juist het gebaar waardeerden dat hen op de tweede plaats had gezet! Binnen korte tijd werd er in het hele paleis over niets anders gepraat: aan de tafel van de keizer zelf had Martinus de moed gehad te doen wat geen andere bisschop zelfs maar durfde bij de diners van tweederangs gouverneurs.

Later, en lang voordat de oorlog uitbrak, waarschuwde Martinus diezelfde Maximus voor wat hem zou overkomen als hij zijn plan doorzette om Italië binnen te vallen en de jonge keizer Valentinianus aan te vallen: hij zou de eerste veldslag tegen hem winnen, maar korte tijd later sterven. En dat is precies wat we zelf hebben zien gebeuren: zodra Maximus Italië binnentrok, moest Valentinianus vluchten; maar na ongeveer een jaar bracht hij zijn leger weer op orde, belegerde Maximus binnen de muren van Aquileia, nam hem gevangen en liet hem terechtstellen.

🎙️ Context van de verteller: de Romeinse hoge politiek en de schending van het protocol in Trier

Deze scène, die zich rond **385 of 386** in het keizerlijk paleis in Trier afspeelt, is een van de beroemdste momenten in de verhouding tussen politieke macht en Kerk in de oudheid:

1. **Wie waren de "twee keizers" over wie Martinus sprak? Magnus Maximus** was een generaal, geboren in Hispania, die in 383 door de troepen in Britannia tot keizer werd uitgeroepen. Hij stak het Kanaal over, versloeg de jonge wettige keizer **Gratianus** en liet hem doden (*hem ontnam hij het leven*) en zette diens halfbroer, de tiener **Valentinianus II**, onder druk (*hem ontnam hij een deel van het Rijk*). Alle personen die aan tafel zitten zijn historisch: **Flavius Evodius** was pretoriaans prefect van Gallië en Romeins consul in het jaar 386.

2. **Het schandaal van de beker (*patera*):** Volgens de strenge regels van het keizerlijk hof was het de hoogste onderscheiding die een gast kon krijgen om als eerste uit de beker van de keizer te drinken en die persoonlijk aan hem terug te geven. Door de beker door te geven aan zijn eenvoudige priester (*presbyter*), over de hoofden van de keizer, de consul en de keizerlijke graven heen, maakte Martinus zonder een woord te zeggen duidelijk dat de dingen van de geest niet buigen voor militaire of politieke macht.

3. **Wat was Martinus aan het hof van Maximus komen doen?** Uit een ander boek van Sulpicius Severus (de *Kroniek*) weten we dat Martinus naar Trier was gegaan om te proberen de Spaanse bisschop Priscillianus en zijn leerlingen van de dood te redden; zij werden door andere, intrigerende bisschoppen van ketterij beschuldigd – en Martinus vocht tot het uiterste om te voorkomen dat de staat mensen zou terechtstellen om godsdienstige kwesties.

HOOFDSTUK XXI

Gesprekken met de engelen en de Duivel met de bebloede ossenhoorn

Het staat ook vast dat Martinus vaak engelen zag en zelfs rechtstreeks met hen sprak. De Duivel zag hij zo duidelijk voor zich dat die nooit ongemerkt langs hem heen kon glippen, of hij nu verscheen zoals hij was of de meest uiteenlopende vermommingen aannam om kwaad te doen. Toen de Duivel besefte dat er geen list bestond waarmee Martinus te bedriegen viel, nam hij wraak door te pas en te onpas op te duiken, alleen maar om hem uit te schelden, omdat hij geen valstrikken voor hem kon zetten.

Op een dag stormde hij met een afgrijselijk gebrul de cel van Martinus binnen, met in zijn rechterhand, die helemaal onder het bloed zat, een bebloede ossenhoorn. Verrukt over het onheil dat hij zojuist had aangericht, schreeuwde hij hem toe: “Waar is je macht nu, Martinus? Ik heb zojuist een van de jouwen gedood!”

Martinus riep onmiddellijk de monniken, vertelde hun wat de Duivel zojuist had gezegd en stuurde hen alle cellen een voor een langs om te zien wie er ontbrak of wie een ongeluk was overkomen. Kort daarna kwamen ze terug met de boodschap dat alle monniken het goed maakten, maar dat een boer die per dag was ingehuurd om met een kar brandhout te halen die ochtend naar het bos was gegaan. Martinus vroeg meteen enkele broeders hem in allerijl te gaan zoeken. Niet ver van het klooster vonden ze de arme man uitgestrekt op de grond, al bijna dood. Met het beetje adem dat hij nog had, legde hij de monniken uit wat er was gebeurd: toen hij de leren riemen aantrok die bij het span ossen waren losgeraakt, had een van de dieren fel met zijn kop gezwaaid en hem een hoorn in de lies gestoten. Enkele ogenblikken later stierf hij.

Het is aan iedere lezer om na te denken over de redenen waarom God toeliet dat de Duivel de hand had in een ongeluk als dit. Wat bij Martinus verbazing wekte, was de helderheid waarmee hij, zowel in dit geval als in veel vergelijkbare gevallen, van dingen wist lang voordat ze gebeurden, of meteen een innerlijke waarschuwing kreeg om de broeders te vertellen wat er op afstand gaande was.

> 🎙️ **Context van de verteller: de dagloner met het brandhout en de openhartigheid van Sulpicius tegenover de tragedie**
>
> In dit hoofdstuk staan twee heel mooie menselijke details:
>
> 1. **"Een van de jouwen":** Omdat de monniken van Marmoutier teruggetrokken in gebed leefden (en de jongsten hun dagen doorbrachten met het overschrijven van boeken), huurde het klooster landarbeiders uit de omgeving in (*mercede conducti*, per dag betaald) om met ossenkarren brandhout uit het bos te halen. Ook al was hij geen monnik, die eenvoudige arbeider hoorde bij de geestelijke familie van Martinus.
>
> 2. **Geen makkelijke antwoorden op het lijden:** Tegenover de tragische dood van die man bij een arbeidsongeval probeert Sulpicius Severus geen moraliserende les te verzinnen of het slachtoffer de schuld te geven. Hij is zo eerlijk de vraag open te laten: *"Het is aan iedere lezer om na te denken over de redenen waarom God toeliet dat de Duivel de hand had in een ongeluk als dit"* (*Viderit is, quo judicio Domini…*).

HOOFDSTUK XXII

De vermommingen als Jupiter, Mercurius en Venus – en de belofte van vergeving aan de Duivel zelf

Bij veel andere gelegenheden, toen hij de heilige met duizend listen probeerde te betrappen, verscheen de Duivel voor zijn ogen in de meest uiteenlopende gedaanten: nu eens nam hij de vorm aan van Jupiter,

veel vaker die van Mercurius, en niet zelden dook hij ook op met de trekken van Venus of Minerva. Zonder ooit zijn kalmte te verliezen verdedigde Martinus zich altijd met het kruisteken en met gebed.

Vaak hoorde men ook benden demonen hem brutale beledigingen toeschreeuwen; maar omdat hij wist dat dit allemaal niets dan leugens zonder kop of staart waren, schonk Martinus geen aandacht aan de beschuldigingen. Sommige monniken vertelden zelfs dat ze eens een demon op hoogmoedige toon Martinus ter verantwoording hadden horen roepen, met de vraag waarom hij in het klooster enkele broeders had opgenomen die in het verleden de genade van de doop met zware dwalingen en zonden hadden bezoedeld voordat ze tot inkeer kwamen – en hij begon een voor een de oude zonden van ieder van hen op te sommen.

Die monniken zeiden dat Martinus hem onomwonden antwoordde dat de fouten van het verleden worden uitgewist wanneer iemand oprecht zijn leven verandert, en dat, door de barmhartigheid van God, wie ophoudt met zondigen recht heeft op vergeving. Toen de Duivel daartegen inbracht dat grote zondaars geen genade verdienen en dat God niet opnieuw vergeeft aan wie na de doop vallen, zou Martinus hem dit buitengewone antwoord hebben gegeven:

“Als jijzelf, ellendige, zou ophouden de mensheid te vervolgen en berouw zou hebben over het kwaad dat je hebt gedaan, zelfs nu, nu de dag van het Laatste Oordeel zo nabij is, dan heb ik zoveel vertrouwen in de Heer Jezus Christus dat ik je de vergeving van God zou beloven!”

Wat een bewonderenswaardige stoutmoedigheid in het vertrouwen op de goedheid van God! Ook zonder het gezag te hebben om zo’n belofte te garanderen, liet Martinus in die woorden zien hoe onmetelijk groot zijn hart was. En nu we het toch over de Duivel en zijn valstrikken hebben, is het de moeite waard hier een episode te vertellen die zich heel dichtbij afspeelde: ook al overkwam ze Martinus niet rechtstreeks, ze laat

duidelijk zijn geestelijke kracht zien en verdient het te worden opgetekend, zodat iedereen op zijn hoede kan zijn als zich ooit een soortgelijk geval voordoet.

> 🎙️ **Context van de verteller: de oude Romeinse goden en de gedurfdste uitspraak van Sint-Maarten**
>
> Dit hoofdstuk bevat twee opvallende momenten uit de spiritualiteit van de vierde eeuw:
>
> 1. **Jupiter, Mercurius, Venus en Minerva:** Voor de christenen van de oudheid waren de goden van het Romeinse pantheon niet alleen maar poëtische figuren uit de mythologie; ze werden gezien als bedrieglijke geestelijke machten die deze maskers gebruikten om mensen te verleiden – Jupiter via de zucht naar macht, Mercurius via sluwheid en geld, Venus via verleiding en Minerva via intellectuele ijdelheid.
>
> 2. **Vergeving beloven aan Satan zelf:** In de tijd van Martinus bestonden er binnen de Kerk zeer strenge kringen die vonden dat wie na zijn doop een zware zonde beging nooit meer vergeving kon krijgen. Martinus ontvangt niet alleen mannen met een moeilijk verleden met open armen in het klooster, maar gaat zelfs zo ver dat hij tegen de Duivel zelf zegt dat ook hij door Christus vergeven zou worden als hij berouw had! Het was een zo gedurfde bevestiging van de oneindige barmhartigheid van God (dicht bij het denken van de theoloog Origenes) dat Sulpicius Severus de behoefte voelt er voor zijn meer rechtzinnige lezers meteen een voorzichtig voorbehoud aan toe te voegen: *"Ook zonder het gezag te hebben om zo'n belofte te garanderen, liet Martinus in die woorden zien hoe onmetelijk groot zijn hart was."*

HOOFDSTUK XXIII

Het verhaal van Clarus, de valse profeet Anatolius en de tuniek die in rook opging

Er was een jongeman uit een zeer voorname familie, Clarus geheten – die later tot priester werd gewijd en nu, na een heilige dood, in Gods

vrede rust – die alles had achtergelaten om bij Martinus in de buurt te gaan wonen en al snel tot een diep geloof en een voorbeeldig leven kwam. Clarus had vlak bij het klooster van de bisschop een kleine kluizenarij gebouwd, waar al verschillende monniken bij hem woonden. Op een dag klopte een jongeman die Anatolius heette bij hen aan: hij zei dat hij monnik was, deed zich voor als de nederigste en onschuldigste mens ter wereld en bleef er ten slotte in gemeenschap met de anderen wonen.

Na enige tijd begon hij zijn metgezellen te vertellen dat hij geregeld bezoek kreeg van engelen die met hem kwamen praten. Omdat niemand het geloofde, vond hij een manier om verschillende monniken met een aantal vreemde verschijnselen te imponeren. Het duurde niet lang of hij verklaarde openlijk dat de engelen voortdurend met boodschappen heen en weer gingen tussen hem en God, en eiste dat hij als een echte profeet werd behandeld. Clarus liet zich echter nooit om de tuin leiden. Woedend dat hij hem niet kon overtuigen, begon Anatolius hem te dreigen met de toorn van God en met straffen die niet lang op zich zouden laten wachten, omdat hij aan het woord van een heilige twijfelde.

Ten slotte kwam hij op een dag met deze plechtige aankondiging: “Weet dat de Heer mij vannacht een witte tuniek uit de Hemel zal sturen! Morgen zal ik daarin gekleed onder jullie rondlopen, en dan hebben jullie het bewijs dat ik de kracht van God in mij draag, gehuld in een kleed dat uit de handen van God zelf komt!”

Het spreekt vanzelf dat de hele gemeenschap in grote opwinding verkeerde, in afwachting van wat er zou gebeuren. Welnu, rond middernacht leek het hele klooster op zijn grondvesten te schudden, alsof er mensen hard op de grond stampten. Uit de cel van Anatolius kwamen herhaaldelijk felle lichtflitsen, vergezeld van het geluid van haastige voetstappen die heen en weer liepen en van een verward

gemurmel van vele stemmen. Plotseling werd het stil; Anatolius deed de deur open, riep een van de monniken buiten, Sabatius genaamd, bij zich en liet hem de tuniek zien die hij aanhad.

Met open mond rende Sabatius weg om de anderen wakker te maken. Clarus zelf kwam meteen kijken wat er aan de hand was; ze haalden een brandende lamp en begonnen allemaal het kledingstuk tot in de details te onderzoeken. De stof was buitengewoon zacht, hagelwit en afgezet met banden van schitterend purper – maar hoe goed ze ook keken, niemand kon zeggen van welke vezel of welke wol ze was gemaakt. Toch leek het, zowel voor het oog als bij het betasten met de vingers, zonder een zweem van twijfel een echte tuniek.

Voorzichtig als hij was, vroeg Clarus de broeders de rest van de nacht te bidden dat God hun duidelijk zou laten zien wat hier allemaal achter zat; en zo bleven ze tot de dageraad hymnen en psalmen zingen. Zodra de zon opkwam, nam Clarus Anatolius bij de rechterhand, vastbesloten hem voor Martinus te brengen, in de vaste overtuiging dat geen enkele list van de Duivel de ogen van de bisschop kon bedriegen. Op dat ogenblik raakte de ongelukkige in paniek: hij zette zich schrap en begon te schreeuwen dat hij uitdrukkelijke bevelen uit de Hemel had om niet voor Martinus te verschijnen! En toen de andere monniken hem vastgrepen om hem met geweld mee te nemen, ging de tuniek in een oogwenk in rook op, zomaar tussen de handen van degenen die hem vasthielden.

Wie kan eraan twijfelen dat ook hier de geestelijke kracht van Martinus zichtbaar werd, in die mate dat de Duivel zijn bedrog niet eens kon volhouden zodra hij besefte dat hij de blik van de bisschop zou moeten doorstaan?

Context van de verteller: verborgen ijdelheid en de tuniek van de Romeinse senatoren

Clarus was een van de meest geliefde leerlingen van Martinus (hij zou enkele dagen vóór zijn meester sterven, in november 397, en Sulpicius herdacht hem in zijn brieven met grote ontroering). Let op een veelzeggend detail van de "hemelse" tuniek van Anatolius: ze was *"hagelwit en afgezet met banden van schitterend purper"* (*candore eximio, micanti purpura*). In de Romeinse samenleving was de witte tuniek met purperen strepen (*tunica laticlavia*) de kleding die uitsluitend senatoren en hoge magistraten mochten dragen!

Met andere woorden: zelfs opgesloten in een arm klooster verraadde het onderdrukte verlangen van Anatolius naar aanzien zichzelf, toen hij zich inbeeldde dat God hem als een Romeinse senator kleedde. En let op hoe alles in Marmoutier wordt opgehelderd: noch de ogen, noch de handen van de monniken slaagden er bij het licht van de lamp in de illusie te ontmaskeren, maar alleen al het vooruitzicht de kalme, heldere blik van Martinus te moeten doorstaan was genoeg om de hele vertoning te laten instorten!

HOOFDSTUK XXIV

De valse Christussen in Hispania en de Duivel verkleed als keizer: "Ik zal Christus niet herkennen zonder de tekenen van het kruis"

Het viel overigens op dat in diezelfde jaren in Hispania een jongeman opdook die, nadat hij met allerlei wonderen roem bij het volk had verworven, zo opgeblazen van ijdelheid raakte dat hij eerst beweerde de profeet Elia te zijn. Omdat veel mensen hem zonder vragen te stellen geloofden, ging hij nog een stap verder en begon hij te verklaren dat hij Christus zelf was – en hij misleidde er zo velen dat zelfs een bisschop die Rufus heette voor hem knielde om hem te aanbidden alsof hij de Heer was, een schandaal dat hem later zijn bisschopsambt kostte. Verschillende broeders vertelden ons ook dat er precies in dezelfde tijd

in het Oosten een andere man was opgestaan die beweerde de heilige Johannes te zijn. Als je overal zulke valse profeten ziet opduiken, begrijp je goed dat de komst van de antichrist niet ver meer kan zijn, en dat hij via deze figuren al het terrein voorbereidt.

Maar ik mag hier niet onvermeld laten hoe geraffineerd de Duivel omstreeks diezelfde tijd Martinus zelf probeerde te bedriegen. Op een dag, toen Martinus alleen in zijn cel aan het bidden was, verscheen er, staande voor hem, een gestalte die baadde in en omgeven was door een gloed van purperen licht – tot in het kleinste detail bedoeld om de toeschouwer met die valse glans te verblinden. Hij droeg een keizerlijk gewaad, op zijn hoofd een gouden kroon bezet met edelstenen, aan zijn voeten met goud beklede schoenen, en hij had zo'n serene uitstraling en zo'n stralende glimlach dat hij op alles leek behalve op de Duivel.

Oog in oog met die oogverblindende verschijning wist Martinus eerst niet hoe hij moest reageren, en een hele tijd zei niemand een woord. Ten slotte was het de Duivel die de stilte verbrak: "Erken, Martinus, wie het is die hier voor je staat! Ik ben Christus: nu ik op het punt sta naar de aarde af te dalen, wilde ik eerst aan jou verschijnen."

Martinus bleef zwijgen en antwoordde hem niets. De Duivel ging daarop opnieuw in de aanval, nog brutaler: "Martinus, waarom aarzel je te geloven, terwijl je me met je eigen ogen ziet? Ik ben Christus!"

Op dat moment, innerlijk verlicht door de heilige Geest zodat hij begreep dat hij de Duivel voor zich had en niet de Heer, antwoordde Martinus hem: "De Heer Jezus heeft nooit gezegd dat Hij zou terugkomen in purper gekleed en met een koningskroon op zijn hoofd. Ik zal nooit geloven dat Christus gekomen is, tenzij ik Hem zie met het uiterlijk en de trekken waarmee Hij in zijn passie heeft geleden, met op zijn lichaam de tekenen van het kruis!"

In het halfduister van zijn cel, tegenover de Duivel gehuld in purperen licht, met koninklijk gewaad, gouden schoenen en een kroon van edelstenen, antwoordt Martinus: "Ik zal nooit geloven dat Christus gekomen is, tenzij ik Hem zie met het uiterlijk waarmee Hij in zijn passie heeft geleden, met op zijn lichaam de tekenen van het kruis!"

Nauwelijks had hij deze woorden gehoord of de gestalte loste in een seconde op als rook en liet de cel achter vol met zo'n misselijkmakende stank dat er niet de minste twijfel overbleef dat het werkelijk de Duivel was. En opdat niemand zou denken dat dit een verzonnen legende is, zeg ik er meteen bij dat ik dit verhaal, precies zoals ik het zojuist heb verteld, uit de mond van Martinus zelf heb gehoord.

Context van de verteller: het hoogtepunt van het boek – tegen een Christus verkleed als keizer

Voor veel historici en denkers is dit hoofdstuk XXIV – door Martinus rechtstreeks aan Sulpicius Severus verteld – de diepzinnigste en meest actuele bladzijde van de hele biografie.

Let eerst op de vermelding van **Hispania** (het huidige Iberisch Schiereiland): aan het eind van de vierde eeuw heerste er in de Iberische provincies een

intense eindtijdstemming, zozeer dat een plaatselijke bisschop die Rufus heette zich liet meeslepen door een bedrieger die beweerde Christus te zijn.

Maar let vooral op **de kleren die de Duivel kiest om voor Jezus door te gaan**: een purperen gewaad (*vestis regia*), een diadeem van goud en edelstenen (*diadema*) en met goud bedekt schoeisel (*calcei auro illiti*). Stuk voor stuk was dat het ceremoniële kostuum van de Romeinse keizers van de vierde eeuw! Naarmate het Rijk officieel christelijk werd, begonnen veel bisschoppen die aan paleizen gewend waren zich Christus voor te stellen als een keizerlijke monarch, een en al goud en aardse triomf. Het antwoord van Martinus schiet als een bliksemflits door de eeuwen heen: een Christus vol weelde en macht, afgesneden van wie lijden en zonder de wonden van het kruis, is een vervalsing. Voor Martinus blijft het ware gezicht van Christus dat van de arme, verkleumde man aan wie hij bij de poorten van Amiens de helft van zijn mantel gaf.

HOOFDSTUK XXV

Het bezoek van de auteur aan Sint-Maarten: de bisschop die de voeten van zijn biograaf waste

Ik hoorde inderdaad al lang over het geloof van Martinus, zijn manier van leven en zijn innerlijke kracht, en ik koesterde een immens verlangen hem persoonlijk te ontmoeten; daarom ging ik met enorme vreugde op weg, voor een reis die speciaal was ondernomen om hem te bezoeken. En omdat ik toen al met het verlangen rondliep zijn biografie te schrijven, maakte ik van de gelegenheid gebruik om hem rechtstreeks naar een aantal van deze dingen te vragen – voor zover zijn bescheidenheid mij toeliet te vragen – en de rest verzamelde ik bij mensen die de gebeurtenissen hadden meegemaakt of er uit de eerste hand van wisten.

Je zou nauwelijks geloven met hoeveel nederigheid en genegenheid hij mij bij die gelegenheid ontving! Hij was oprecht ontroerd en vol vreugde in de Heer toen hij zag dat wij hem zo hoogachtten dat we speciaal op weg waren gegaan alleen om hem te zien. Arme zondaar die ik ben – ik schaam me bijna het te vertellen! – nadat hij ons de eer had bewezen ons uit te nodigen aan zijn tafel te eten, was hij het zelf die vóór de maaltijd water over mijn handen goot; en toen de avond viel, knielde hij zelf neer om onze voeten te wassen! Ik had niet eens de moed om te weigeren of hem tegen te houden: er ging zo'n groot moreel gezag van hem uit dat hem niet gehoorzamen me bijna een ernstige fout leek.

Aan het eind van de middag in Marmoutier knielt de bejaarde bisschop Martinus op de stenen vloer om eigenhandig de reismoede voeten te wassen van zijn biograaf en vriend, Sulpicius Severus.

In alle gesprekken die hij met ons voerde, sprak hij ons maar over één ding: hoe noodzakelijk het was de illusies van de wereld en de lasten van dit leven los te laten om de Heer Jezus met vrije handen en een licht hart te volgen. En hij hield ons keer op keer, als het beste levende voorbeeld van onze dagen, de grote Paulinus voor – over wie ik zojuist

sprak – die eindeloze landgoederen had verkocht om Christus te volgen en zo ongeveer de enige man van onze generatie was die alles wat het evangelie vraagt naar de letter had uitgevoerd. Naar hem moesten we kijken, benadrukte Martinus, zijn weg moesten we volgen! Hij zei dat onze tijd enorm bevoorrecht was met een levend bewijs van zoveel geloof en moed: door alles te verkopen en aan de armen te geven, zoals Jezus had gevraagd, had een onmetelijk rijke man als Paulinus in de praktijk laten zien dat het mogelijk was te doen wat iedereen onmogelijk achtte.

En wat een vastheid, wat een adel lag er in de woorden en de gesprekken van Martinus! Wat een indrukwekkende scherpzinnigheid, wat een snelheid en wat een helderheid had hij bij het uitleggen van de moeilijkste passages uit de Bijbel! Omdat ik weet dat veel mensen hier sceptisch over zijn – ik heb zelf mensen hun neus zien ophalen, zelfs wanneer ik het was die het hun vertelde – zweer ik bij Jezus en bij het geloof dat we delen dat ik nooit in mijn leven uit iemands mond zoveel wijsheid, zoveel verstand of zulke heldere en zuivere taal heb gehoord. Het is waar dat het, naast de morele grootheid van Martinus, maar een kleinigheid lijkt om zijn manier van spreken te prijzen; maar het is toch verbazingwekkend dat het een man die nooit de grote scholen heeft bezocht zelfs aan die gave niet heeft ontbroken.

> **Context van de verteller: wanneer het bezoek het leven van de schrijver verandert**
>
> In dit hoofdstuk stapt **Sulpicius Severus** zelf in de ik-vorm het verhaal binnen! Tussen **394 en 396 n.Chr.** reisde Sulpicius – toen een jonge weduwnaar uit een zeer rijke familie uit Aquitanië, in Bordeaux opgeleid in het recht en de welsprekendheid – naar Tours om de oude bisschop Martinus te ontmoeten (die toen ongeveer 60 of 80 jaar oud moet zijn geweest).
>
> Voor een Romeinse aristocraat was het een innerlijke aardverschuiving die zijn leven voorgoed veranderde: van een reis aankomen en zien hoe de heer des huizes – en nog wel een vereerde bisschop – op de grond knielt om het stof

van zijn sandalen te vegen en zijn voeten te wassen (een dienst die voor de nederigste slaven was bestemd!). Weer thuis gaf ook Sulpicius zijn openbare loopbaan op om op zijn landgoed in Primuliacum een religieuze gemeenschap te stichten.

Let ook op de hartstochtelijke manier waarop Sulpicius de intelligentie van Martinus verdedigt: de elitaire bisschoppen van Gallië keken op hem neer omdat hij een *homo illiteratus* was – een "ongeletterd man", dat wil zeggen een oud-soldaat die in de kazerne was grootgebracht en geen klassieke retorica had gestudeerd op de grote Romeinse scholen. Sulpicius, een van de briljantste schrijvers van zijn tijd, stelt er prijs op zijn lezers te bezweren dat hij nog nooit iemand had gehoord die zich met zoveel helderheid, zuiverheid van taal en diepgang uitdrukte als die oude soldaat!

HOOFDSTUK XXVI

Het innerlijke portret: het aambeeld van de smid en zijn geduld met zijn eigen priesters

Dit boek loopt ten einde en het is tijd om af te ronden – niet omdat er over Martinus niets meer te vertellen valt, maar omdat ikzelf, net als die slechte dichters die op het laatste stuk van hun werk buiten adem raken, me verpletterd voel door de grootheid van het onderwerp.

Want als de zichtbare gebeurtenissen uit zijn leven nog, goed of slecht, onder woorden te brengen zijn, dan zeg ik het in alle openhartigheid waar het gaat om zijn innerlijke leven, zijn stille dagelijkse gang en dat hart dat voortdurend met God verbonden was: er bestaan geen menselijke woorden die volstaan om ze te beschrijven. Die kalme, evenwichtige standvastigheid in zijn vasten, dat uithoudingsvermogen in de nachten die hij wakend en biddend doorbracht alsof het dag was, zonder ooit één minuut te verspillen buiten de dienst aan God, zonder ooit in ledigheid te vervallen of zich in wereldse zaken te verliezen,

terwijl hij alleen het hoogstnoodzakelijke at en sliep om het lichaam op de been te houden – ik beken zonder overdrijving dat zelfs Homerus, zoals het gezegde luidt, als hij uit de wereld van de doden terugkeerde, dit alles niet naar verdienste zou kunnen uitbeelden, zozeer gaat het leven van Martinus te boven wat een boek kan bevatten.

Er ging geen enkel uur, geen kort ogenblik voorbij zonder dat hij in gebed was of verdiept in lectuur; sterker nog, zelfs wanneer hij las of een andere taak onder handen had, maakte hij zijn hart nooit los van het gebed. Hij deed denken aan het vaste gebaar van smeden die, terwijl ze het gloeiende ijzer vormen, af en toe een lichte slag op het lege aambeeld geven om de arm te laten rusten zonder het ritme te verliezen: zo bleef ook Martinus, zelfs wanneer hij met andere zaken bezig leek, de hele tijd innerlijk bidden.

Wat een buitengewoon, lichtend mens, niet in staat tot veinzerij of kwaadwilligheid! Hij veroordeelde nooit iemand, betaalde wie hem kwaad deed nooit met gelijke munt terug. Hij had zo'n groot geduld verworven tegenover beledigingen dat, hoewel hij de bisschop van het bisdom was, zelfs de laagste geestelijken hem vaak oneerbiedig behandelden zonder dat hun iets overkwam: nooit heeft hij om die reden een van hen uit zijn functie gezet of opgehouden hem met alle genegenheid te behandelen.

> **Context van de verteller: de slag op het aambeeld en de beledigingen binnen zijn eigen kerk**
>
> Dit hoofdstuk laat ons een van de mooiste beelden uit de antieke literatuur na: het **aambeeld van de smid** (*incus fabrorum*). In de oude smederijen (en tot voor kort nog in traditionele werkplaatsen!) liet de smid, terwijl hij het stuk ijzer met zijn tang in het vuur omdraaide, de hamer een losse, ritmische tik rechtstreeks op het ijzer van het aambeeld geven om de cadans van zijn arm niet te onderbreken. Voor Sulpicius was bidden bij Martinus geen afzonderlijke taak: het was de voortdurende hartslag midden in het hele leven.

En wie waren die "laagste geestelijken" (*infimi clerici*) die Martinus binnen het bisdom Tours zelf beledigden zonder dat hij hen strafte? Het beroemdste geval (later door Sulpicius verteld in zijn *Dialogen*) was dat van een jonge priester die **Brictius** (*Brice*) heette en hardop de spot dreef met de visioenen en de armoedige kleding van Martinus. Toen de verontwaardigde monniken de bisschop vroegen hem weg te sturen, antwoordde Martinus alleen: *"Als Christus Judas heeft verdragen, waarom zou ik Brictius dan niet verdragen?"* – en hij voegde eraan toe dat Brictius op een dag berouw zou krijgen en hem als bisschop van Tours zou opvolgen, wat in 397 ook werkelijk gebeurde!

HOOFDSTUK XXVII

Slot: een stralend gezicht en het antwoord aan de afgunstige bisschoppen

Niemand heeft Martinus ooit zijn geduld zien verliezen, niemand heeft hem ooit buiten zichzelf gezien, terneergeslagen door verdriet of slap van het lachen: hij was altijd dezelfde serene man, met zo'n stralende vreugde op zijn gezicht dat hij al boven de menselijke staat uit leek te leven. Op zijn lippen lag alleen de naam van Christus; in zijn hart was alleen plaats voor goedheid, vrede en mededogen. Vaak huilde hij zelfs om de zonden van degenen die achter zijn rug de gemeenste dingen over hem zeiden en die hem, terwijl hij rustig in zijn hoekje leefde zonder iemand kwaad te doen, beten met giftige addertongen.

De waarheid is dat we zelf enkele van die mannen hebben leren kennen die vol afgunst waren op zijn leven en zijn integriteit – mensen die het niet konden uitstaan in Martinus de kwaliteiten te zien die ze zelf niet hadden en ook niet durfden na te volgen. En het treurigste en schandelijkste – het doet zelfs pijn het op te schrijven! – is dat die paar vervolgers bijna allemaal bisschoppen waren! Maar het heeft geen zin hier hun namen te noemen, hoezeer ze ook om ons heen lopen te

blaffen: het is ruimschoots voldoende dat, als een van hen deze bladzijden leest en merkt dat de schoen hem past, hij van schaamte vervuld raakt; want als hij begint te schreeuwen en in woede ontsteekt, bekent hij helemaal uit zichzelf dat we het over hem hadden – terwijl we misschien eigenlijk anderen in gedachten hadden!

Voor het overige: als er mensen van dat slag zijn die ook ons gaan haten omdat we een man als Martinus verdedigen, dan aanvaarden we die vijandschap als een eer. Ik ben er absoluut zeker van dat dit boekje vreugde zal brengen aan alle goede mensen met een oprecht geloof. Wat de anderen betreft: als iemand deze bladzijden met kwade wil en ongeloof leest, laat hij het dan met zijn eigen geweten uitmaken. Mijn geweten is in elk geval volkomen gerust: ik heb dit boek geschreven, alleen gedreven door de zekerheid van wat ik heb nagegaan en door de liefde tot Christus, ik heb goed gestaafde feiten verhaald en ik heb de waarheid verteld. En ik hoop van harte dat God een beloning klaar heeft liggen, niet alleen voor wie dit verhaal lezen, maar vooral voor wie zich erdoor laten raken en geloven.

> **Context van de verteller: een boek geschreven om een man te verdedigen die nog leefde**
>
> We zijn bij de laatste regel van het werk van Sulpicius Severus aangekomen – en hier is er een buitengewoon feit: wanneer Sulpicius aan het einde van dit hoofdstuk XXVII, in de eerste maanden van het jaar **397**, zijn pen neerlegt, **was Sint-Maarten nog in leven!**
>
> Daarom spreken deze slothoofdstukken over hem in de tegenwoordige tijd: het boek is ontstaan als een hartstochtelijke verdediging van Martinus tegen de wereldse bisschoppen van Gallië, die hem in de wandelgangen van de macht verachtten. Let op de fijne ironie van de laatste steek – een groot pleiter voor de rechtbank waardig: Sulpicius schrijft de naam van geen enkele afgunstige bisschop op, zodat, als een van hen bij het lezen van het boek in het openbaar protesteert, hij de schoen ten slotte voor ieders ogen zelf aantrekt!

EPILOOG VAN DE VERTELLER

Wat er daarna gebeurde: de dood van Sint-Maarten en de oorsprong van 11 november

Waarom eindigt het boek van Sulpicius Severus zonder de dood van Sint-Maarten te vertellen? Om de eenvoudigste reden die er is: toen het handschrift klaar was en naar het huis van Desiderius vertrok, in de lente of de zomer van 397, trok Martinus nog over de wegen van Gallië.

Het einde van zijn reis was echter heel dichtbij – en het was Sulpicius Severus zelf die er kort daarna over vertelde in drie onvergetelijke brieven (de *Brieven aan Eusebius, aan de diaken Aurelius en aan zijn schoonmoeder Bassula*).

Eind oktober of in de eerste dagen van november van datzelfde jaar **397** hoorde Martinus, al zeer verzwakt door de jaren, dat de priesters van de parochie **Candes** (nu *Candes-Saint-Martin*, waar de rivier de Vienne in de Loire uitmondt) met elkaar overhoop lagen. Trouw aan zijn principe om nooit een conflict ongeheeld te laten, ging hij meteen op weg om vrede tussen hen te stichten.

Nadat hij erin was geslaagd de geestelijken van Candes met elkaar te verzoenen en zich opmaakte om terug te keren naar zijn geliefde klooster Marmoutier, voelde hij plotseling zijn krachten bezwijken, geveld door zeer hoge koorts. Zijn leerlingen verzamelden zich badend in tranen rond zijn strozak: *“Vader, waarom verlaat u ons? Aan wie vertrouwt u ons toe, wezen als we zullen zijn? Roofzuchtige wolven zullen zich op uw kudde storten!”* Verscheurd tussen het verlangen eindelijk naar God te vertrekken en het verdriet zijn monniken onbeschermd achter te laten, sprak Martinus toen een van de beroemdste zinnen van zijn leven: **“Heer, als uw volk mij nog nodig**

heeft, weiger ik het werk niet (*non recuso laborem*); uw wil geschiede."

In de laatste dagen van de koorts stond hij niet eens toe dat er een eenvoudige stromatras onder zijn lichaam werd gelegd: hij wilde per se op zijn rug op de grond uitgestrekt sterven, op een laag **as en een ruw boetekleed**, en zei tegen zijn leerlingen: *"Een christen hoort niet anders te sterven dan op as."* Toen de priesters hem een beetje op zijn zij wilden draaien om de pijn van zijn lichaam te verlichten, vroeg hij hun: *"Laat me, broeders, laat me liever naar de hemel blijven kijken dan naar de aarde, zodat mijn geest alvast kan wennen aan de weg die hij naar de Heer gaat nemen."* In zijn allerlaatste ogenblikken, toen hij de aanwezigheid van de Duivel naast zich voelde, trad hij hem voor de laatste keer tegemoet: *"Wat doe jij hier, wreed beest? In mij zul je niets vinden dat van jou is, vervloekte: ik word opgenomen in de schoot van Abraham!"* En zo ging hij in vrede heen, op **8 november 397**.

Het lichaam werd per boot over de Loire stroomopwaarts naar de stad **Tours** gebracht, vergezeld door een menigte zoals nog nooit was gezien – Sulpicius vertelt ons dat alleen de monniken al met bijna tweeduizend waren, naast talloze godgewijde vrouwen en de voltallige bevolking van de steden en dorpen, die psalmen zingend langs de oevers meeliep terwijl de boot voorbijvoer.

Een novemberochtend in 397 op de Loire: de boot die het lichaam van Sint-Maarten van Candes naar Tours brengt, wordt op beide oevers vergezeld door duizenden monniken en stadsbewoners met fakkels in de hand, in het gouden licht van de “sint-maartenszomer”.

De plechtige begrafenis in Tours vond drie dagen later plaats, op **11 november 397**. Precies die datum – de dag waarop het lichaam van Martinus aan de aarde werd toevertrouwd op de drempel van de Europese winter, in de tijd waarin het werk op het land ten einde liep, de nieuwe wijn in de kelders werd geproefd en de kastanjes van het seizoen werden gepoft – staat voorgoed in het geheugen van heel Europa gegrift als **Sint-Maarten**.

Over deze geïllustreerde digitale uitgave

Deze uitgave in hedendaags Nederlands biedt, volledig en in een vlotte en toegankelijke vorm, het oorspronkelijke Latijnse werk van **Sulpicius**

Severus, *De vita beati Martini* (*Patrologia Latina*, deel 20, ed. J. P. Migne, 1845 / Wikisource).

Naast de hedendaagse versie van alle 27 hoofdstukken en van de opdrachtbrief aan Desiderius bevat het boek 14 illustraties (één historische kaart en 13 historische schilderingen) en de aantekeningen van de verteller over de historische, sociale, geografische en spirituele context van de late vierde eeuw.

Deze Nederlandse vertaling is gemaakt op basis van de Engelse uitgave, *The Life of Saint Martin*, die zelf is gebaseerd op de hedendaagse Portugese uitgave *A Vida de São Martinho*, en wordt onder dezelfde licentie gepubliceerd.

Licentie van de brontekst op Wikisource: Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 3.0 Unported / GNU FDL.